

Lasten vertaissuhteiden tukeminen päiväkodissa

Raija Paavola

Jenni Pasula

OPINNÄYTETYÖ
Huhtikuu 2020

Sosionomi (AMK)
Varhaiskasvatuksen opettaja

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomi
Varhaiskasvatuksen opettaja

PAAVOLA, RAIJA & PASULA, JENNI:
Lasten vertaissuhteiden tukeminen päiväkodissa

Opinnäytetyö 48 sivua, joista liitteitä 3 sivua
Huhtikuu 2020

Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena oli kartoittaa, millaisia yli kolmivuotiaiden lasten vertaissuhteet ovat ja miten ne näkyvät päiväkodin arjessa. Lisäksi selvitettiin varhaiskasvattajan roolia lapsen vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessa. Tavoitteena oli lisätä päiväkodin henkilökunnan tietoisuutta vertaissuhteiden tärkeydestä ja selkiyttää aikuisen tuen merkitystä niiden luomisessa sekä tukemisessa. Lisäksi haluttiin tuoda tietoon tilanteita ja keinoja, joissa vertaissuhteiden tukeminen on mahdollista. Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja aineisto kerättiin haastattelemalla neljää varhaiskasvatuksen opettajaa. Analysointi tehtiin teorialähtöisellä sisällönanalyysillä.

Haastatellut varhaiskasvatuksen opettajat kuvailivat vastauksissaan tällä hetkellä ryhmässä olevia vertaissuhteita. Vertaissuhteiden todettiin olevan hyvin moninaisia ja niissä esiintyvän paljon erilaisia tuen tarpeita. Aikuisen rooliin lasten vertaissuhteiden tukijana muodostui kaksi näköalaa: sopivien puitteiden luominen ja ympäristön muokkaaminen sekä hyvän vuorovaikutuksen kulttuuri. Vastauksissa ilmeni aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen merkitys ja erilaisten tunnetaitojen tärkeys. Myös positiivisen palautteen antaminen ja aikuisen mukanaolo leikeissä koettiin merkittäviksi asioiksi vertaissuhteiden tukemisessa.

Tutkimustuloksista voidaan todeta hyvien vertaissuhteiden merkityksellisyys lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille sekä niiden tukemisen tärkeys ja tuen tarpeiden moninaisuus. Aikuisen rooli lapsen vertaissuhteiden tukijana on merkittävä, aikuinen voi omalla toiminnallaan olla lapselle hyvä malli. Jatkossa lasten vertaissuhteita voitaisiin tutkia haastattelemalla lapsia heidän kaverisuhteistaan. Haastatteluiden ja havainnoin perusteella olisi mahdollista laatia sosiogrammi, jonka avulla vertaissuhteita voidaan tarkastella ja tukea tietoisesti.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

PAAVOLA, RAIJA & PASULA, JENNI:
Supporting Children's Peer Relationships in the Day Care Centre

Bachelor's thesis 48 pages, appendices 3 pages
April 2020

The purpose was to survey the nature of over three-year old children's peer relationships and how they appear in daycare centers. The aim was to add awareness of the importance of peer relationships and clarify the meaning of an adult's support in building and supporting these relationships. The aim was also to bring out situations and tools where it is possible to support a peer relationship.

The study was qualitative in nature and the data were gathered by interviewing four early childhood education teachers. The data were analysed through theory-based content analysis.

The results showed that peer relationships were discovered to be very multi-dimensional and among them appeared to be different needs of support. The adult's role in supporting a peer relationship is to create a proper frame, revise the environment and maintain good communication. The meaning of the adult's and the child's communication, the importance of different emotion talents and giving positive feedback also rose from the results.

The meaning of peer relationships in children's comprehensive well-being, the importance of supporting these relationships and the multi-dimension of needed support can be noticed from the results. In a further research, children's peer relationships could be examined by interviewing children on their friend relationships.

Key words: daycare center, child, peer relationships, early childhood educator's role

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	6
	2.1 Päiväkoti tutkimusympäristönä.....	6
	2.2 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	6
3	LASTEN VERTAISUHTEET PÄIVÄKODISSA	8
	3.1 Päiväkoti vertaissuhteiden kenttänä.....	8
	3.2 3–5-vuotiaiden vertaissuhteet	10
	3.3 Aikuisen rooli lasten vertaissuhteiden tukijana.....	12
	3.3.1 Itsesäätelytaidot aikuisen tukemana.....	16
	3.3.2 Vertaissuhteet ja osallisuuden kokemukset.....	20
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	23
	4.1 Tutkimusote ja aineiston kerääminen.....	23
	4.2 Aineiston analyysi	24
5	TUTKIMUKSEN TULOKSET	27
	5.1 Vertaissuhteet	27
	5.2 Aikuisen rooli vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessa.....	29
	5.2.1 Laadukas vuorovaikutus.....	30
	5.2.2 Puitteet ja ympäristön muokkaus.....	33
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	35
7	POHDINTA	39
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	46
	Liite 1. Saatekirje varhaiskasvatuksen opettajille	46
	Liite 2. Alustava haastattelurunko varhaiskasvatuksen opettajille.....	47
	Liite 3. Esimerkki sosiogrammista.....	48

1 JOHDANTO

Voidakseen elää hyvää elämää, ihminen tarvitsee toimivia ihmissuhteita. Lapset tuntevat luonnostaan vetoa toistensa luo. Olemme kuitenkin huomanneet opiskelun ja harjoitteluiden aikana, että viime vuosien aikana on ilmennyt enenevässä määrin sosiaalisia ongelmia; nuorten syrjäytyneisyyttä, masentuneisuutta ja jopa lasten yksinäisyyden tunnetta. Kiusaamista ilmenee edelleen erilaisista kiusaamisen ehkäisy -kampanjoista huolimatta. Myös virtuaalimaailma vieroittaa lapsia eristäytymään omaan maailmaansa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämän kansallista lapsistrategiaa pohjustavan työn tavoitteena on ollut lapsi- ja perheystävällisempi Suomi 2040. Yhtenä seitsemästä tavoitteesta on, että lasten ja nuorten kaverisuhteet vahvistuvat ja yksinäisyys vähenee. Tässä opinnäytetyössä halusimme keskittyä tarkastelemaan, miten päiväkodeissa voidaan tukea lasten vertaissuhteita. Tulevina varhaiskasvatuksen opettajina koemme olevamme vastuullisessa asemassa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ajatellen. Vertaissuhteet ja hyvät sosiaaliset taidot sekä niiden tukeminen ovat päiväkodin keskeistä oppimisaluetta.

Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, millaisia vertaissuhteet ovat ja millainen on aikuisen rooli vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessa. Rajasimme aiheen koskemaan 3–5-vuotiaita päiväkodissa olevia lapsia. Haastattelimme neljää pirkanmaalaisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajaa. Tutkimusmenetelmänä käytimme puolistrukturoitua teemahaastattelua. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja. Tutkimuksen tavoitteena oli lisätä päiväkodin henkilöstön tietoisuutta vertaissuhteiden tukemisen tärkeydestä. Mielenkiintomme kohdistui myös siihen, millaisissa tilanteissa vertaissuhteita pystytään tukemaan. Lisäksi tavoitteena on lasten vertaissuhdetaitojen ja osallisuuden kokemusten karttuminen.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Päiväkoti tutkimusympäristönä

Päiväkodin tarjoama varhaiskasvatus on arkea monelle lapselle. Varhaiskasvatuksessa ilmenee monenlaisia haasteita ja erilaisia lapsen tuen tarpeita. Vallitseva aika tuo sosiaalisia haasteita lapsen elämään. Mielestämme varhaiskasvatuksen yksi tärkeimmistä osa-alueista on lapsen sosiaalisten taitojen kehityksen tukeminen, ja erityisesti vertaissuhteiden merkityksellisyys lapsen hyvään elämään. Niinpä päädyimme opinnäytetyössämme tutkimaan aihetta, jotta voimme lisätä tietoutta varhaiskasvatuksen kentällä.

Vertaissuhteiden merkitystä ei mielestämme voida koskaan korostaa liikaa. Parhaimmillaan vertaissuhteet ovat lapsen kokonaisvaltaista kehitystä ja kasvua voimakkaasti tukevia. Hyvät vertaissuhteet auttavat lasta luomaan ystävyyssuhteita, sekä lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta. Haasteet vertaissuhteissa, niiden luomisessa ja säilyttämisessä tuovat oman merkityksensä lapsen kehitykselle. Vertaissuhteissa aikuisen tukea kaipaava lapsi voi kokea osattomuutta ja ulkopuolisuuden tunnetta. Mikäli lapsi ei saa kaipaamaansa tukea, se vaikuttaa negatiivisesti lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehitykseen.

Opinnäytetyön tutkimuksellisen osion teimme Pirkanmaalla sijaitsevassa päiväkodissa. Rajasimme tutkimuksen koskemaan neljää 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen opettajaa. Tämä päiväkotit valikoitui yhteistyötahoksemme aikaisemmasta yhteistyöstä johtuen.

2.2 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kartoittaa, millaisia yli kolmivuotiaiden lasten vertaissuhteet ovat ja miten ne näkyvät päiväkodin arjessa. Lisäksi kartoitimme, millainen rooli varhaiskasvattajalla on vertaissuhteiden syntymisessä ja niiden tukemisessa, sekä millaisissa tilanteissa niitä tuetaan. Tutkimuksessa keräsimme tietoa neljältä varhaiskasvatuksenopettajalta.

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä päiväkodin henkilöstön tietoisuutta vertaissuhteiden tärkeydestä. Tavoitteena on selkiyttää aikuisen tuen merkitystä vertaissuhteiden luomisessa ja tukemisessa. Tutkimuksen tuloksien avulla lisätään varhaiskasvattajien tietoisuutta vertaissuhteiden merkityksestä lapsen elämään, sekä tuodaan tietoon keinoja ja tilanteita, joissa niitä voidaan tukea. Lisäksi opinnäytetyömme tavoitteena on kehittää omaa ammatillista osaamistamme ja samalla viedä saatuja oppeja työelämään. Tutkimuskysymyksemme ovat:

1. Millaisia 3–5-vuotiaiden lasten vertaissuhteet ovat?
2. Mikä on aikuisen rooli vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessa?

3 LASTEN VERTAISUHTEET PÄIVÄKODISSA

3.1 Päiväkoti vertaissuhteiden kenttänä

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 19) mukaan päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja.

Päiväkotiryhmässä lapsi on vuorovaikutuksessa muiden jäsenten kanssa. Vertaisryhmässä hän saa kokemuksia erilaisista tunteista, harjoittelee erilaisia sosiaalisen käyttäytymisen muotoja ja sosiaalisia taitoja, kehittää luovuuttaan, harjoittelee erilaisia rooleja ja ongelmanratkaisuvalmiuksia sekä kehittyy kielellisesti. Ryhmässä vertaiset tukevat lapsen kokonaispersoonallisuuden kehitystä ja tuottavat lapselle oman identiteetin, minäkuvan ja itsearvostuksen muodostamisen aineksia. (Marjanen, Marttila & Varsa 2013, 104; Ladd 2005.)

Harriet Strandellin (1995) mukaan lapset tuntevat vetoa toistensa luo. Heidä kiinnostaa se, mitä muut lapset ovat tekemässä ja se onkin yksi kaikkein tärkeimmistä toiminnan virikkeistä. Päiväkodin elämälle luonteenomainen avoimuus ulospäin ilmenee siinä, että ympäröivät tapahtumat kiinnostavat lapsia ja he suunnistautuvat niitä kohti. He saavat vaikutteita toistensa tekemisistä ja liittyvät mukaan käynnissä oleviin toimintoihin sekä ottavat mallia toisistaan. Aina ei tarvitse itse olla aloitteellinen päästäkseen mukaan, koska heidät toisaalta myös imetään toimintoihin. Monesti riittää jo se, että on paikalla. Lapset neuvottelevat osallistumisesta tavalla, joka kertoo sekä sosiaalisen kanssakäymisen ”koodien”

ymmärtämisestä että tilanneherkkyydestä. (Strandell 1995, 74.) Päiväkotiympäristö luo siten puitteet lasten sosiaalisen vuorovaikutuksen taitojen kehittymiseen. Väitöskirjassaan Merja Koivula (2010) kirjoittaa, että Williamsin (2001) mukaan toisten kanssa toimeen tuleminen, leikkiminen, jakaminen, yhteistyön tekeminen ja kilpailu ovat lasten vertaissuhteissa oleellisia elementtejä ja tärkeitä asioita. Päiväkodin konteksti mahdollistaa lasten, heidän erilaisten kokemustensa, tietojensa ja kiinnostusten kohteidensa kohtaamisen. (Koivula 2010, 26; Williams 2001b, 318.)

Tunnetaitokouluttaja Tia Isokorpi puolestaan kertoo, että ryhmässä ei tule korostaa keskinäistä kilpailua eikä suosia liikaa saavutuksia, vaan korostaa anteliaisuutta, ystävällisyyttä ja hyvyttä esimerkiksi yhteistoiminnallisen oppimisen avulla. On tärkeää, että lapset oppivat luomaan ja ylläpitämään ystävyysuhteita. Myös jakaminen ja yhdessä työskenteleminen on tärkeää. (Isokorpi 2004, 137.) Liisa Keltikangas-Järvinen (2010) on samoilla linjoilla lasten keskinäisen kilpailemisen suhteen; se, millainen ilmapiiri päiväkotiin saadaan luotua, yksilöllinen ja kilpaileva vai yhteenkuuluvuutta ja yhteistyötä korostava, on ratkaisevassa asemassa lapsen sosiaalisten taitojen kehittymisessä. Hänen mukaansa lapsi ei voi tarvittaessa ottaa käyttöönsä yhteisöllisyyttä, mikäli hänet opetetaan pienestä pitäen kilpailemaan paremmuudesta, koska yksilöllinen palkitseminen johtaa aina voittajiin ja häviäjiin. (Keltikangas-Järvinen 2010, 218.)

Tarja Kullberg-Piilolan (2000) mukaan on hyvä kannustaa lasta huolehtimaan ihmissuhteistaan rohkaisemalla lasta olemaan rehellinen, reilu ja vastavuoroinen ystävilleen. Pienetkin loukkaantumiset on hyvä oppia sopimaan. Taito selvittää riitoja auttaa ystävyysuhteiden ylläpitämisessä. Lapset haluavat ystävyysuhteiltaan yleensä ennen muuta tasa-arvoa. Onkin hämmästyttävää, että paljon vähemmän merkitsee esimerkiksi se, että joku on maailman paras jossain, kuin se, millaista hänen kanssaan on leikkiä. Jos pönkitetään omaa minuutta jatkuvasti erilaisilla saavutuksilla, saattaa se tuntua toisista kyllästyttävältä ja jopa vierokuttavalta ja voi aiheuttaa hyljeksintää. (Kullberg-Piilola 2000, 94.)

Revon (2015, 128–129) mukaan on tärkeää, että lapsella on tuttu ryhmä, missä syntyy vahva me-henki. Siitä on lapsen kehitykselle paljon iloa ja tukea ja se

mahdollistaa osallisuuden kokemuksen syntymisen. Huumori on väline, jolla menkeä voidaan lisätä. Myös Koivula (2010, 74) kuvaa, että leikkiryhmien vakiintumisen myötä alkoi hänen tutkimassaan ryhmässä ilmetä yhä enemmän ryhmän jäsenyyttä kuvaavaa ”me”-puhetta. Yhteisen toiminnan ja ”me”-puheen käytön myötä vahvistui leikkitorukoiden sosiaaliset siteet ja tunne yhteenkuuluvuudesta. Muutaman ensimmäisen kuukauden aikana ”me” oli vielä vakiintumaton; leikin jäsenistä ja leikkiin pääsystä neuvoteltiin. Toimintaan osallistuminen siis edellytti usein ryhmän jäsenyyteen panostamista, vaivannäköä ja joskus kamppailuakin.

Strandell (1995) kirjoittaa päiväkotilasten suunnistautumisesta, että lasten suuntaavien tai tiedustelevien toimenpiteiden tarkoituksena on saada selville, mitä on meneillään, hankkia informaatiota ja luoda yleiskuva tilanteesta. Sen avulla lapset voivat valmistaa menemistään mukaan toimintaan. Suuntaava toiminta voi olla myös päämäärä itsessään; osoitus uteliaisuudesta muita lapsia ja heidän tekemisiään kohtaan. Tällaiset toimenpiteet ovat lähes aina ei-sanallisia, jolloin katsotaan, seistään tai istutaan vieressä ja seurataan tiiviisti jotain tapahtumaa, kuljeskellaan ympäriinsä tai hymyillään jollekin. Näitä asioita ilmaistaan ensisijaisesti katseella. (Strandell 1995, 33.) Ei-sanallisesta vuorovaikutuksesta kertoo myös Erwin (1998, 58), jonka mukaan vuorovaikutuksessa sanallinen ja ei-sanallinen kommunikaatio voivat tarjota tärkeitä taktisia toimintoja; ne ovat tärkeitä sekä lapsen yrittäessä aloittaa suhteita että läheisyyden tason säätelyssä. Jopa kolme- ja nelivuotiaiden on osoitettu käyttävän henkilökohtaisempaa tyyliä itsensä paljastamisessa ystäville kuin vieraammille, ja kommunikatiivisesti taitavammat yksilöt näyttävät olevan onnistuneempia vertaissuhteiden perustamisessa. (Erwin 1998, 58.)

3.2 3–5-vuotiaiden vertaissuhteet

Revon (2015, 122) mukaan Ladd (2005) tarkoittaa kehityspsykologisesti määriteltynä vertaisilla ja vertaisryhmällä lapsen kanssa saman ikäisten tai kehitykseltään samalla tasolla olevien lasten ryhmää. Marjanen ynnä muut (2013) kertovat myös Vandellin (2000) kuvaavan vertaisryhmällä lapsen kehityksen kontekstia,

jossa hän voi kehittyä perustaidoissaan ja tuoda esille kyvykkyyttään. Tällöin kehitykseltään samantasoisten parissa lapselle tarjoutuu mahdollisuus sekä ystävyysuhteiden solmimiseen että ryhmään kuulumiseen. Nämä lapset ovat yleensä myös saman ikäisiä. (Marjanen ym. 2013, 105.)

Päiväkodissa keskeistä on luoda tilaa lasten leikille ja sitä myöden mahdollistaa vertaissuhteiden syntymistä. Siinä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Kokemusten karttuessa leikki kehittyy ja saa uusia muotoja. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Kun lapset leikkivät ryhmässä, he oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 39.)

Keltikangas-Järvisen (2012) mukaan kolmesta neljään vuoden iässä lapset kykenevät leikkimään jo pitemmän aikaa ryhmässä niin, että kaikilla on omat roolinsa ja leikissä on yhteiset säännöt. Kuitenkin ohjaamiseen tarvitaan aikuista, jolloin aikuinen voi tarvittaessa vedota yhteisiin sääntöihin. Lapset tulevat vähitellen huomaamaan, mitä niillä tarkoitetaan. Lapsen olisi hyvä harjoitella tässä iässä sääntöjen mukaan tapahtuvaa yhteistoimintaa edes muutaman kerran viikossa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 152.) Sääntöjen mukaan toimiminen tuo myös vertaisryhmään kitkattomuutta ja joustavuutta, jolloin lapset saavat onnistumisen kokemuksia vertaisryhmässä.

Vertaisryhmässä lasten keskinäisille suhteille on tunnusomaista hyväksytyksi tuleminen, sekä suhde ja yhteys toisiin ryhmän jäseniin, myös valta-asema ja maine. Kun lapsi saa toimia hyvässä vertaisryhmässä, se myötävaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen positiivisesti. Lapselle tarjoutuu mahdollisuus ystävyysuhteisiin ja ryhmään kuulumiseen, ja se kehittää monipuolisesti lapsen sosiaalisia ja tiedollisia taitoja. (Haapsalo, Kirkkopelto, & Repo 2018, 10.) Jos vertaisryhmä sitä vastoin laiminlyö tai hyljeksii jotakin lasta, tulee lapselle negatiivinen sosiaalinen minäkuva. Tällaisen lapsen on vaikea muodostaa toimivaa

ystävyyssuhdetta ja jos he saavat ystävyyssuhteen, se ei ole kuitenkaan läheinen ja jää laadultaan pintapuolisemmaksi. (Meadows 2010, 174.)

Vertaisryhmässä onnistuneen yhteisen toiminnan myötä lapsi saa kokemuksia positiivisesta vuorovaikutuksesta ja vaikuttamisesta. Koivula (2010, 81) kirjoittaa, että lapset nauttivat selkeästi toiminnastaan ja onnistuneita hetkiä haluttiin jatkaa myöhemminkin saman porukan kanssa. Kun toiminta näytti kivalta, se sai toiset lapset seuraamaan kiinnostuneena leikkiä ja pyrkimään liittymään toimintaan. Leikissä onnistuminen (yhteisen toiminnan rakentaminen) ja omien toiveiden toteutuminen vaikuttivat palkitsevan lapsia erityisesti. He viittasivat myöhemminkin onnistuneisiin leikkihetkiin keskusteluissa. Kyky roolileikkeihin onkin Keltikangas-Järvisen (2012, 153) mukaan osoitus erään sosiaalisen kehitysportaan saavuttamisesta. Tällöin lapsen pitää osata yhdistää omat näkökulmansa toisten lasten näkökulmiin.

Joustavuus ja luovuus vertaisryhmässä ovat Saukkolan ja Laaneen (2018) mukaan valttia. Joustamiseen kuuluukin oleellisesti kokemus yhteenkuuluvuudesta, leikistä ja luovuudesta. Riemulla ja pelleilyllä on tärkeä osa hyvässä vuorovaikutuksessa. Ihmisillä on tarve pitää hauskaa, hassutella ja kertoa vitsejä, kun he tuntevat olonsa turvalliseksi. (Saukkola & Laane 2018, 48.) Huumori on hyvä apuväline, kun sitä käytetään oikein. Lapset rakastavat vitsailua ja hulluttelua. Vasun käyttöoppaassa Ahonen (2017) kertoo, että pienet lapset eivät useinkaan kestä itseensä kohdistuvaa huumoria, vaikka saattavatkin nauraa jonkun toisen hupsulle vahingolle. Vahingon sattuessa omalle kohdalle nauru onkin kaukana. Monta turhaa konfliktia ja riitaa sekä pahan mielen aiheuttajaa saataisiin vähennettyä riittävällä asioista puhumisella. (Ahonen 2017, 184.)

3.3 Aikuisen rooli lasten vertaissuhteiden tukijana

Aikuinen voi edistää lapsen sopeutumista vertaisryhmään huomioimalla lapsen kehitysvaiheen ja tuen tarpeet. Kannisen ja Sigfridsin (2012) mukaan aikuisen ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa oleellista on se, että aikuinen tavoittaa lapsen todellista kehitysvaihetta ja kykenee ennakoimaan seuraavaa kehitysaskelta

sekä osaa jäsentää tehtävää niin, että lapsi voi ratkaista sen. Esimerkiksi uuden palapelin kokoaminen tulisi olla lapselle juuri niin vaikea, että lapsi melkein pystyy rakentamaan sen. Aikuisen on hyvä olla läsnä, rohkaisijana, tukijana ja lapsen leikin ohjaajana niin, että lapsi kokee onnistuneensa itse. (Kanninen & Sigfrid 2012, 59.)

Haapsalo ynnä muut (2018) myös kertovat, että jokainen lapsi on omanlaisensa, oma erityinen persoonansa. Lapsen näkeminen kokonaisvaltaisesti omaa tahtiin kasvavana yksilönä on erityisen tärkeää. Mitä pienempi lapsi on, sitä keskeisempi merkitys on aikuisen ja lapsen välisellä vuorovaikutussuhteen laadulla. Kun aikuisen ja lapsen välillä on lämmin ja vuorovaikutuksellinen suhde, ei ryhmässä pääse niin herkästi syntymään kiusaamisilmiötä. Kasvattajan tulee olla emotionaalisesti lapsen saatavilla ja toimia aktiivisesti suhteessa lapsen aikomuksiin sekä aloitteisiin. Hänen tulee konkreettisesti asettua lapsen tasolle, herkistyä tunnistamaan lapsen tarpeita ja aikomuksia, rohkaista ja tukea lapsia toimimaan vertaisryhmässä. (Haapsalo ym. 2018, 24.) Deborah M. Plummerin (2008, 26) mukaan Harter (1999) kuvaa, että on tärkeää auttaa lapsia neuvottelemaan sosiaalisista tilanteista ja muodostamaan yhteys muihin sekä solmimaan heidän kehitystasolleen sopivia ystävyyssuhteita. Lisäksi tulee edistää lapsen itsetuntoa ja -tuntemusta sekä vastavuoroisuutta vertaissuhteissa. (Plummer 2008, 26.)

Koivula, Siippainen ja Eerola-Pennanen (2018) kertovat, että aikuisen tehtävä on myös vertaissuhteiden tukijana tunnistaa lasten keskinäisessä kanssakäymisessä ilmenevät eriarvoisuudet, sekä omassa toiminnassaan olevat eriarvoisuutta luovat seikat. Päiväkodin arjen käytänteitä pitää tarkastella kriittisesti: onko käytänteissä eriarvoisuutta ylläpitäviä seikkoja? Kun halutaan selvittää, miltä arjen käytännöt näyttävät lapsen näkökulmasta, ovat lapset siihen oivallinen tietolähde ja lapsia kuuntelemalla voi aikuiselle paljastua arjen eriarvoistavat asiat. Kun aikuiset toimivat yhdessä lasten kanssa, se mahdollistaa uusien, enemmän tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tuottavien luomisen tapoja, sääntöjä ja käytäntöjä päiväkodin jokapäiväiseen elämään ja vertaissuhteisiin. (Koivula ym. 2018, 246.)

Kiinnostus sosiaalisuuteen ja tarve muiden kanssa yhteyden kokemiseen kuuluvat ihmisyyden ytimeen. Lapset ovat erilaisia; osa lapsista on luonnostaan kiinnostuneempia muista lapsista kuin toiset. Tällöin lapset saavat runsaasti harjoitusta sosiaalisista suhteista, koska he hakeutuvat mielellään toiminnan ja tapahtumien keskelle. Sosiaalisesti aktiiviset lapset tarvitsevatkin aikuisen apua ja ohjausta, jotta he eivät joudu liiallisiin konflikteihin ja yhteentörmäyksiin. Itsekseen viihtyvät lapset taas tarvitsevat aikuisen apua ja tukea oppiakseen sosiaalisia taitoja ja saadakseen myönteisiä kokemuksia muiden kanssa toimimisesta. Aikuisen rooli varsinkin lapselle uusissa tilanteissa on tärkeä. (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2016, 66.)

Myös useat tutkijat korostavat, että lapsi tarvitsee vertaissuhteissaan aikuisen apua ja aikuisen säätelevää vuorovaikutusta pystyäkseen säätelemään omaa stressitasoaan. Lapsi tarvitsee yhtämittäisesti jonkun, joka seuraa lapsen mielialaa ja tarpeita sekä auttaa lasta niiden tyydyttämisessä ja säätelemisessä. Lapselle aikuisen syli on tärkeä ja lapsi tarvitsee aikuisen, joka pitää lapsen mielessään. Päivähoidossa se tarkoittaa lapsen kannalta henkilöä, johon lapsi voi kiintyä ja joka tarjoaa hänelle tarpeiden tyydytystä ja tunteiden säätelyä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 59.)

Aikuisen on äärimmäisen tärkeää olla mukana lasten leikeissä tukemassa muun muassa vertaissuhteita. Aikuisen rooli lasten leikeissä on toimia kolmessa, osittain päällekkäisessä roolissa: edellytysten luojana, havainnoitsijana ja osallistujana. Aikuiset rajaavat lasten elintilan, leikin puitteet alkaen lasten kokemuskentän määrittelystä ja päätyen leikin ajan, fyysisen tilan ja välineiden säätelemiseen. Heidän pitäisi varjella leikin vapaaehtoisuutta ja välittömyyttä, sekä lisätä toiminnallaan leikin tyydyttävyyttä ja pitkäkestoisuutta niin, että hallinta leikkiin säilyy lapsilla. Aikuisen rooliin sisältyy myös lasten ystävyysuhteiden vahvistaminen leikin tukijana. Myös lasten fyysisestä ja psyykkisestä turvallisuudesta tulee huolehtia. (Kalliala 2008, 50.) Marjanen ynnä muut (2013, 121) painottavat samaa asiaa. Kun aikuiset seuraavat ja havainnoivat lasten leikkejä johdonmukaisesti, muokkaavat lasten ympäristöä leikkiin houkuttelevaksi sekä auttavat ja ohjaavat lapsia leikkeihin ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa, he voi-

vat sitä myöden lisätä vanhempien tietoisuutta lapsen sosiaalisesta kompetensista ja sen edistymisestä. Samalla he tukevat vanhempien kasvatustaitoa, kun he ottavat enemmän esille lasten sosiaaliseen toimintaan ja keskinäiseen kanssakäymiseen liittyviä asioita.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018) kuvaakin, että henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 39.) Kuitenkin Roosin (2016, 83) mukaan on käynyt ilmi, että aikuiset osallistuvat harvemmin lasten leikkeihin. Vaikka leikkiville lapsille on hyvä antaa vapautta, se ei Roosin mielestä merkitse sitä, että aikuinen voi vetäytyä kokonaan leikkien ulkopuolelle, koska leikeissä mukanaolo antaa aikuiselle muun muassa mahdollisuuden tukea vertaissuhteita.

Lasta auttaa menestymään vertaissuhteissa oikeanlainen kehuinen, kannustaminen ja rohkaisu. Huolenaiheena onkin lapset, joilla on negatiivinen minäkuva. He tarvitsevat kaikkein eniten myönteistä palautetta oppiakseen näkemään itsensä hyvinä ja hyväksytyinä. Negatiivinen minäkuva on kehumiselle este, eikä sen voittaminen ole helppoa. Vanhemmilta ja muilta kasvattajilta vaaditaan sekä herkkyyttä tunnistaa tämä este, että kykyä tarvittaessa kätkeä kehuinen ja kannustaminen niin pienimuotoisiin ja konkreettisuudellaan vastaansanomattomiin vihjeisiin, että lapsella ei ole mentaalaisia torjumisen mahdollisuuksia. (Tahkokallio 2018, 278.) Myös Saukkola ja Laane (2018) kehottavat kasvattajia käyttämään positiivista palautetta, koska myönteinen huomioiminen, kiittäminen, kehuinen ja myönteisen palautteen antaminen vahvistaa lasta ja auttaa siten myös vertaissuhteissa. Tutkimusten mukaan lapsen myönteinen huomioiminen onkin yksi toimivimmista kasvattamisen tavoista. Sitä tehdään kuitenkin liian vähän. Myönteisen palautteen lisääminen jokapäiväiseen vuorovaikutukseen vaikuttaa välittö-

mästi hyvällä tavalla lapsen käytökseen ja vertaissuhteisiin. Aggressiivisuus vähenee ja yhteistyö aikuisten kanssa lisääntyy sekä lapsen alttius kuulla aikuista kasvaa. Ratkaisukeskeisyyteen kuuluu olennaisena edistyksen huomaaminen ja vahvistaminen. (Saukkola & Laane 2018, 55.)

Vertaissuhteissa ilmenee myös muita haasteita päiväkodissa. Kasvattajien tulee olla valppaina ja puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jos vertaissuhteissa esiintyy esimerkiksi kiusaamista. Kannisen ja Sigfridin (2012) mukaan lapsi, joka ei ole päässyt ryhmänsä hyväksytyksi jäseneksi päiväkodissa, on vaarassa jäädä sen ulkopuolelle myöhemminkin. Tällöin lapsen on melkein mahdotonta auttaa itseään katkaisemaan negatiivista kehää, siihen tarvitaan aina aikuista. Aikuisen käyttäytyminen on esimerkkinä lapsille siitä, mikä on hyväksyttävää. Puuttumattomuudella viestitään lapsille, että kielteinen käyttäytyminen on hyväksyttävää. (Kanninen & Sigfrid 2012, 64.)

Vertaissuhteissa ilmenevät haasteet ovat myös Cantellin (2010) mukaan monenlaisia. Vetäytyvä ja arka lapsi tarvitsee aikuisen tukea leikkiin pääsemisessä ja leikin käynnistämisessä. Suomalaisessa kasvatuskulttuurissa monesti korostetaan liikaa itsenäisyyttä. Tämä ilmenee varsinkin kouluikäisten lasten kasvatuksessa, mutta myös pienempien kanssa itsenäisyyttä ja omatoimisuutta pidetään ihanteena. Toivotaan, että lapset järjestäisivät itse kaikki leikkinsä ja toimintansa. Kuitenkin on aivan luonnollista, että kaikki lapset tarvitsevat aikuisen ohjausta ja tukea, toiset enemmän ja toiset vähemmän. Varsinkin epävarmat lapset tarvitsevat ja kaipaavat tuekseen aikuista. Kasvattajalta vaaditaan kykyä aistia tilanteita monipuolisesti ja ohjailla tilanteita hienovaraisesti. (Cantell 2010, 44.)

3.3.1 Itsesäätelytaidot aikuisen tukemana

Repo (2015, 125) kirjoittaa, että Laddin, Birchlin ja Buhsin (1999) mukaan lapsi tarvitsee tiettyjä taitoja, sosiaalista kompetenssia, saadakseen myönteisiä kokemuksia vertais- ja ystävyysuhteista ja pystyäkseen niissä toimimaan. Lapsi ei aina pärjää vertaissuhteissaan itsestään. Vaikka sosiaaliset tilanteet ovat iloa

tuottavia, ne myös kuormittavat monella tavalla. Pienen lapsen tunnesäätelytaidot ovat kehittymättömät ja riippuvaiset aikuisen tuesta, ohjauksesta ja opastuksesta. Lapsen asema vertaisryhmässä on monella tapaa merkityksellinen, koska se kytkeytyy tiiviisti moniin eri prosesseihin lapsen kehityksessä, kuten sosiaaliseen kompetenssiin sekä akateemiseen suoriutumiseen (Repo 2015, 125.; Ladd, Birch & Buhs 1999). Päiväkodin aikuisten vastuulla onkin luoda päiväkodista ja vertaisryhmistä emotionaalisesti ja sosiaalisesti turvallinen paikka kaikille lapsille, jotta lapset voivat elää merkittävää osaa varhaislapsuudestaan. Aikuisen vastuulla on sellaisen ilmapiirin luominen, missä lapsi uskaltaa kertoa asioitaan. Luottamuksellisessa ilmapiirissä lapset voivat ottaa koko potentiaalinsa käyttöön oppimisessa ja vertaisryhmässä toimimisessa. (Koivula ym. 2018, 248.)

Sosiaalisista, yhdessä elämisen taidoista kertoo myös Haapsalo kumppaneineen (2018). Itsesäätelykykynsä ansiosta ihminen osaa toimia tilanteeseen sopivalla tavalla. Itsesäätelykykyyn kuuluu myös tunteiden ja käyttäytymisen säätely. Lapsen oman toiminnan säätely kehittyy vahvasti vuorovaikutuksessa aikuisten kanssa. Tunteiden säätely auttaa mm. hillitsemään tunteiden ilmaisun voimakkuutta. Hyvä tunteiden säätely mahdollistaa joustavan vuorovaikutuksen ympäristön kanssa. Myös myötätunto toisia kohtaan on osa kehittyviä sosiaalisia taitoja. Tunne- ja empatiataitojen hioutumisessa vertaisryhmä on keskeisessä asemassa. (Haapsalo ym. 2018, 13.)

Jos lapsella on tunnesäätelyn kanssa ongelmia, se saattaa aiheuttaa vertaisissa negatiivisia tuntemuksia. Mirja Köngäs (2019, 144) kertoo, että muiden lasten tekemisten matkiminen ärsyttää vertaisia, koska lapsi ei tuo leikkiin omaa sisältöä. Kun lapsi tulee leikkiin, vaikka hän ei ole käynyt läpi vertaiskulttuurin sääntöjä, joutuu hän toteuttamaan ne leikin aikana. Lapsi hämmentyy ja koettaa toistaa samanlaista käytöstä, jonka huomaa toimivan muilla. Tällöin lapsi tarvitsee aikuisen ohjausta. Tia Isokorven (2004) mukaan tunteiden esiin saamiseksi lapsi tarvitsee opettelua, tukea ja esimerkkejä. Aikuisella on siinä tärkeä rooli. Tunteiden tunnistaminen ja hallinnan oppiminen on lapsen tulevan elämän kannalta jopa tärkeämpää kuin tiedollinen oppiminen ja tiedon hankkiminen, koska uusien asioiden tehokas oppiminen vaatii toimivaa tunnepohjaa. Isokorven mukaan leikki ja

sadut ovat parhaimpia tapoja harjoitella erilaisia tunteita, niiden tuottamista muille, tunnistamista ja kokemista itse. (Isokorpi 2004, 127.)

Myös Haapsalo ynnä muut (2018) painottavat aikuisen velvollisuutta auttaa vertaisryhmässä lapsia, joilla ilmenee joillakin osa-alueilla erityisen tuen tarvetta, esimerkiksi itsesäätelytaidoissa. Kehittymättöminä ne ajavat lapsen tarkkailemaan entistä tarkemmin ympäristön kulkua ja saamaan sitä kautta palautetta. (Haapsalo ym. 2018, 32.) Ahosen (2017) mukaan sosiaalis-emotionaalista tukea tarvitseva lapsi hyötyy aikuisen avusta ja selkeästä päiväohjelmasta, strukturista. Se on myös tarpeellinen kaikille lapsille, koska pienten lasten kyky hahmottaa ajan-kulua on merkittäväällä tavalla erilainen kuin aikuisilla. (Ahonen 2017, 196.)

Hyvät taidot taas vaikuttavat positiivisesti lapsen kykyyn kohdata sekä positiivisia että negatiivisia kohtaamisia vertaisryhmässä. Palautteenanto on tärkeää. Impulsiiviset, rajoja uhmaavat lapset tarvitsevat palautteen toiminnasta muita lapsia välittömämmin ja voimakkaampana. Myönteisen huomion antamisella toivotun käyttäytymisen kohdalla ja ei-toivotun käyttäytymisen huomiotta jättäminen ovat keinoja ohjata lapsen käyttäytymistä. Lapsen saadessa aikuiselta välitöntä, aitoa ja myönteistä huomiota, hänen motivaationsa sekä itsetuntonsa kasvavat. (Haapsalo ym. 2018, 32.)

Vertaisryhmässä lasten hyvät tunnetaidot edistävät myös yhteenkuuluvuutta. Kullberg-Piilola (2000) kertoo tunnerehellisyydestä, että sen avulla ihmisen keskinäinen vuorovaikutus paranee ja luottamus lisääntyy. Lapsen itsetunto vahvistuu ja hänen kykynsä solmia tasa-arvoisia suhteita paranee tunnerehellisyyden myötä. Tunnerehellisyys perustuu kokemukseen, että ihmiset tietävät toisistaan paljon muutakin kuin sen, mitä he kertovat sanallisesti. Ihminen viestittää eleillä, ilmeillä, kehonkielellä ja teoilla vähintään yhtä paljon kuin sanoillaan. Tunnerehellisyyden lähtökohta on se, että opettelemme olemaan avoimia, kerromme, miltä meistä tuntuu ja totutamme lapset samanlaiseen avoimuuteen. (Kullberg-Piilola 2000, 37.)

Mirja Köngäs (2019, 139) kirjoittaa lapsen tunnesäätelytaidoista, että vertaiskulttuurin sisällä lapsella olisi itsellään monesti työkalut tunneälyn kehittämiseen vuorovaikutteisesti, mutta tietäessään päiväkodin säännöt lapsen tunneäly ei pääse potentiaaliin käyttöön. On luonnollista, että vertaiskulttuurissa toimitaan tietyllä tavalla. Kuitenkin lapset ovat tietoisia siitä, mitä aikuiset heiltä odottavat. Lapset varovat paljastumasta leikeissään ja tunteissaan aikuiselle sanoessaan esimerkiksi ”pääsenkö mukaan leikkiin”. Jotta he voivat toimia vertaiskulttuurissa, on heidän sopeuduttava aikuisen työkalutuuuriin.

Joissakin kodeissa vanhemmat suojelevat lapsia pettymyksiltä ja tämä tuottaa haasteita vertaisryhmässä. Cantell (2010) kertoo, että lapsen on helpompi muuttaa käytöstään ja hyväksyä pettymykset, jos hänen kanssaan on etukäteen keskusteltu asiasta ja haastavat tilanteet on myös käsitelty jälkikäteen. Lapsen saadessa kuulla, ettei hän olekaan ainut ihminen, joka on raivostunut, hänen on helpompi myöntää oman käyttäytymisensä ongelmat. Myös mukavasti menneiden tilanteiden lomassa tulee lapsen kanssa käydä keskustelua, eikä vain silloin, kun lapsi on ollut pettynyt ja vihainen. (Cantell 2010, 18.)

Miten lapsen pettymyksen sietokykyä voidaan varhaiskasvatuksessa vahvistaa ja tukea? Saukkolan ja Laaneen (2018) mukaan pettymysten sietokyky ei kehity sillä, että lapselle tietoisesti tuotetaan pettymyksiä, koska lapsella ei ole lähtökohteisesti taitoja käsitellä pettymystä eikä hankalia tunteita. Sitä vastoin aikuisen tehtävä on opettaa hänelle, miten se tehdään sanoittamalla hänelle tunteita ja olemalla läsnä. Jos pettymyksiä tuotetaan pettymysten vuoksi, heikentää se lapsen luottamusta aikuiseen, jolloin aikuisen ja lapsen yhteys heikentyy. Aikuisen tulee olla lapsen puolella. (Saukkola & Laane 2018, 97.) Lapsen on siis helpompi toimia vertaisryhmässä, kun aikuinen tukee lasta sanoittamalla tunteita ja olemalla läsnä lapsen arjessa.

Sosiaalis-emotionaalisen kasvun ja tiedollisen oppimisen perusedellytyksenä toimii koko kasvun ajan riittävä vuorovaikutuksellinen ja kokonaisvaltainen oppimismahdollisuus. Lapsen moraalikäsitykset kytkeytyvät empatiakyvyn syntymiseen. Kun päiväkodissa tulee tilanteita, joissa lapset kiusaavat toisiaan, täytyy muu toi-

minta keskeyttää ja hoitaa syntynyt häiriö kuntoon. Aikuisen läsnäolo persoonallisesti ja henkilökohtaisesti tällaisessa oppimisessa on tärkeää, koska lapsi oppii käsittelemään tunteitaan vain, jos päiväkodin henkilöstöllä on aikaa olla läsnä lapsen arjessa. (Isokorpi 2004, 128.) Empatiataidoista Isokorpi jatkaa, että sen avulla lapsi oppii pärjäämään sosiaalisessa kanssakäymisessä toisten kanssa. Kun lapselle annetaan kannustavaa palautetta, se lisää hänen empatiataitojaan. Virheet ja erehdykset myös opettavat, kun taas syyttely ja vähättely eivät edistä empatiakyvyn kehittymistä. On tärkeää, että lapsi saa olla erehtyväinen empatiataitojensa kehittymisessä myös vertaisryhmässä. (Isokorpi 2004, 134.)

Strandellin (1995) mukaan sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan hieman eri asiaa kuin mitä ymmärretään ”sosiaalisesti kasvatukseksi” pedagogisen päiväkotikasvatuksen yhtenä osa-alueena. Kun sosiaalisella kasvatuksella tarkoitetaan mm. sitä, että opitaan toimimaan ryhmässä, kuuntelemaan toisia, ottamaan muita huomioon, odottamaan vuoroaan, olemaan avuliaita, antamaan ja ottamaan vastaan, niin sosiaalisilla taidoilla on eri konteksti ja käyttötarkoitus. Se ei viittaa niinkään lapsen kehitysvaiheeseen kuin päiväkodin institutionaaliseen ympäristöön. Tarkoitus ei ole opettaa lapselle yleisiä toimintavalmiuksia, joita voi käyttää hyväksi myöhemmin, vaan ensisijaisesti opettaa lasta suunnistautumaan päiväkodin sosiaalisesti monimutkaisessa ympäristössä, ”lukemaan sosiaalisia koodeja”, tekemään tilannekohtaisia arvioita ja ratkaisuja sekä käyttämään hyväkseen tilanteen tarjoamia mahdollisuuksia. Tällöin kasvaa lapsen mahdollisuudet osallistua sosiaaliseen yhdessäoloon ja sosiaalisen ympäristön muotoiluun. (Strandell 1995, 147–148.)

3.3.2 Vertaissuhteet ja osallisuuden kokemukset

Lastenpsykiatri Jukka Mäkelä (2014) kuvaa lapsen osallisuutta hyvin ja ytimekkäästi sanoessaan: ” Ihminen on sitä, mitä hän on suhteessa toisiin. Nähdyksi, kuulluksi ja tuetuksi tuleminen on keskeistä. Kuulluksi tuleminen laskee lapsen stressitasoa ja lapsen on mahdollista toimia, innostua, luoda ja oppia. Osallisuus on tunne siitä, että minusta ollaan kiinnostuneita, minua arvostetaan ja minun sanallani on painoarvoa. Minulla on annettavaa ja minä pystyn vaikuttamaan.”

(Mäkelä 2014.) Lapsen näkökulmasta osallisuuden pedagogiikka toteutuu päiväkodissa niin, että lapsi on aktiivinen toimija, tutkija ja kokeilija. Hän on ehdotusten ja aloitteiden tekijä toiminnan suunnittelussa. Lapsella on mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ja hän tulee kuulluksi ja nähdyksi ryhmässään. Lapsella on myös valintojen tekemisen mahdollisuus arjen tilanteissa. (Ahonen 2017, 68.)

Lapsen aidosta osallisuuden kokemuksesta kirjoittaa Piia Roos (2016, 55– 56), että aikuisen on tavoitettava lapsen näkökulma asioihin; vain siten lapsi kokee aitoa osallisuutta, tulee kuulluksi ja sitä myöden hyväksytyksi. Lapsia tulee kannustaa aktiivisesti vuorovaikutukseen ja omien mielipiteiden ilmaisemiseen. Aikuinen ottaa päävastuun, koska lapsi vielä harjoittelee vuorovaikutustaitojaan.

Sosiaalipedagogisen osallisuuskäsityksen mukaan perustana on ajatus osallisuudesta suhteena. Se on kuulumista johonkin. Osallisuus toteutuu ihmisen ja yhteisön suhteessa. Se on yhteisön jäsenenä olemista ja toimimista sekä olemisen ja toimimisen synnyttämää kokemusta yhteisöön kuulumisesta. Osallisuus vaatii sitä, että yhteisö hyväksyy yksilön jäsenekseen, yksilö haluaa olla yhteisön jäsen ja hänellä on toiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuuksia yhteisössä. Osallistumisen mahdollistavassa toiminnassa saadaan tiedollisia ja taidollisia valmiuksia ja kokemuksia kuulumisesta, omasta arvokkuudesta ja mahdollisuuksista. Osallistuminen perustuu yhteistoiminnallisuuteen, reflektiivisyyteen ja dialogisuuteen. (Nivala & Ryyänen 2013, 26–27.) Hyvä vertaisryhmä on siis osallisuuden kannalta olennainen asia, mikä mahdollistaa lapsen osallisuuden, hyväksytyksi tulemisen ja vaikuttamisen kokemuksen.

Turjan (2013) mukaan perusedellytyksiä osallisuuden toteutumiselle ovat kieleen ja kommunikaatioon, tiedonsaantiin ja materiaalisiin resursseihin liittyvät ehdot sekä luottamus itseen ja muihin koko osallisuuden lähtökohtana. Kokemukset osallisuudesta karttavat, niistä rakentuu perusta osallisuudelle otolliselle ilmapiirille ryhmässä ja yksilölliset osallisuuden voimavarat vahvistuvat. (Hujala & Turja 2017, 49.) Kun arvostetaan lapsen osallisuutta, se luo tärkeän merkityksen heidän emotionaaliselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Siitä syntyy hyvä pohja lapsen terveelle itsetunnolle ja myönteiselle asenteelle oppia. Aito kiinnostus lapsen asioista ja mielipiteistä, keskittymällä kuuntelemaan lapsia, heidän näkemyksiään ja

asioitaan, rohkaisemalla lapsia osallistumaan vuorovaikutukseen toisten kanssa sekä huomioimalla lasten tuomat ajatukset keskusteluun, edistää osallisuutta ja oppimista. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 82.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimusote ja aineiston kerääminen

Tutkimuksemme on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen, mihin sisältyy ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Tutkimuksessa on kuitenkin otettava huomioon, että todellisuutta ei voi pirstoa mielivaltaisesti osiin, sillä tapahtumat muovaavat toinen toistaan samanaikaisesti, ja onkin mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita. Siinä pyritään tutkimaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 152.) Tuomen ja Sarajärven (2009, 23) mukaan laadullista tutkimusta voidaan kuvailla sanoilla pehmeä, ymmärtävä ja ihmistutkimus.

Laadullisessa tutkimuksessa käytetään monesti varsin pientä otantaa ja pyritään mahdollisimman perusteelliseen analysointiin. Tällöin aineiston tieteellisyyden kriteeri ei ole sen määrä vaan laatu, käsitteellistämisen kattavuus. (Eskola & Suoranta 1999, 18.) Tarkoituksena meilläkin oli ottaa mukaan lasten vanhemmat kyselylomakkeiden muodossa varhaiskasvatuksen opettajien haastatteluiden lisäksi, mutta totesimme jo tutkimussuunnitelmavaiheessa, että on tärkeämpää panostaa perusteellisesti varhaiskasvatuksen opettajien antiin ja olla realistinen käytössä olevan ajan sekä opinnäytetyön laajuuden suhteen.

Valitsimme opinnäytetyömme tutkimusmenetelmäksi haastattelut varhaiskasvatuksen opettajille. Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina teemahaastatteluina (liite 1 ja 2). Avoimuudessaan teemahaastattelu on lähellä syvähaastattelua, sillä teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Tyypillistä sille on, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu. (Hirsijärvi ym. 2004, 197.) Haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta asiasta. Etuna menetelmässä on joustavuus, haastattelijan mahdollisuus toistaa kysymys ja oikaista väärinkäsityksiä sekä selventää tarvittaessa ilmausten sanamuotoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73.) Tämä sopi hyvin myös meidän tutkimukseemme,

koska halusimme saada varhaiskasvatuksen opettajilta paljon aitoa, jokaisen omaan kokemukseen perustuvaa vapaata kerrontaa ja tietoa.

Haimme joulukuussa 2019 tutkimuslupaa ja saatuamme luvan mietimme, annammeko haastateltaville kysymykset etukäteen pohdittaviksi. Olisiko siitä etua tai haittaa tuloksia ajatellen? Tutkittuamme kirjallisuutta huomasimme Tuomen ja Sarajärven (2009, 73) neuvon antaa haastateltaville aikaa tutustua kysymyksiin, teemoihin tai ainakin aiheeseen, jotta haastattelu onnistuisi hyvin. Tässä tutkimuksessa oli eettisesti perusteltua kertoa haastateltaville, mitä aihetta aioimme käsitellä. Veimme aiheen ja alustavat haastattelukysymykset henkilökohtaisesti päiväkodille ennen joululomia ja siinä vaiheessa saimme jo tiedon, että kaikki haluavat mielellään osallistua tutkimukseen. Haastattelut toteutettiin päiväkodin tiloissa tammikuun 2020 aikana.

Yhteistyökumppaniksi valikoitui pirkanmaalainen päiväkotitoimittu aiemminkin yhteistyössä. Valitsimme haastatteluun neljä varhaiskasvatuksen opettajaa, joiden ryhmässä on enimmäkseen 3–5-vuotiaita lapsia. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Teimme haastattelutilavaraukset päiväkodin varajohtajan kautta. Käytännön syistä meistä toinen haastatteli kaikki opettajat. Haastattelut kestivät keskimäärin 35 minuuttia. Välineenä oli matkapuhelimen ääninauhuri ja tallenteet toimivat moitteettomasti. Haastattelijalla kerätyä aineistoa ja olikin yllättävää, miten työlästä se oli. Aineistoa kertyi noin neljätoista A4-sivua.

4.2 Aineiston analyysi

Aineiston analysointia on materiaalin koodaus, indeksointi, lajittelu ja muu tiedon muokkaaminen. Toimenpiteiden tarkoituksena on tiedon uudelleen järjestäminen, jotta takana oleva arvoitus tai ilmiö ja sen rakenne tulisi näkyväksi. (Kananen 2008, 88.) Laadullisen sisältöanalyysin muodot voidaan jakaa kolmeen osaan; aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen analyysiin. Sisältöanalyysin tavoitteena säilyttää kaikki aineistossa kerätty tieto ja tiivistää se selkeään muotoon. Tuomen ja Sarajärven (2009,108) mukaan analyysin tavoitteena on

selkeyttä ja sanallistaa tutkittavaa ilmiötä. Analysoitavan materiaalin hajanaisesta aineistosta luodaan selkeä, mielekäs ja yhtenäinen tuotos, joka lisää yhtenäistä informaatiota. Sen myötä aineistosta voidaan tehdä myös luotettavia ja suorapiirteisiä johtopäätöksiä.

Opinnäytetyössämme käytimme teorialähtöistä sisällönanalyysia, jossa tarkoituksena on teorian kokeileminen uudessa kontekstissa. Teorialähtöinen analyysi perustuu jo aiemmin esitettyyn teoriaan tai ajatukseen ja siinä käytetyt käsitteet pohjautuvat teoreettiseen viitekehykseen. Myös aineistosta tehtävien päätelmien tulee toimia teoriassa aiemmin esiteltyjen päätelmien kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 97–98.) Tutkimuksessamme teoriapohjana käytimme 3–5-vuotiaiden lasten vertaissuhteita päiväkodissa sekä aikuisen roolia vertaissuhteiden tukijana.

Aloitimme analysoinnin perehtymällä tahoillamme litteroituun materiaaliin, jonka jälkeen muodostimme teorian käsitteistä teoriarungon. Sen jälkeen teimme sisällönanalyysia noudattaen aineiston pelkistämistä. Luokittelussa lähdimme siitä, että poimimme rungon mukaisia ilmiöitä: alaluokkia. Deduktiivisessä sisällönanalyysissä voidaan aluksi poimia joko ylä- tai alaluokkaan kuuluvia ilmiöitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 115.) Näiden vaiheiden jälkeen jaoimme tekemämme työn tulokset ja tiivistimme niistä yhtenäisen teoriaan pohjautuvan kokonaisuuden. Tuloksien tukemiseksi käytimme analysoinnissa myös suoria lainauksia haastattelusta. Taulukossa 1 konkretisoimme haastattelujen tuloksia. Taulukosta käy ilmi se, kuinka hyvä vuorovaikutuksen kulttuuri ja aikuisen tuki ovat merkittäviä tekijöitä vertaissuhteiden syntyemisessä ja niiden ylläpitämisessä.

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
"havainnointi, mitkä tuen tarpeet lapsella on"	Tuen tarpeiden huomioiminen	Puitteiden järjestäminen	Aikuisen rooli lasten vertais-suhteiden tukijanaan
"Tiimikeskustelut tuen tarpeista"			
"Sittenhän me paljon keskustellaan tiimissä, mitkä tarpeet..."			
"kannustaminen ja kehuminen..."	Positiivisen palautteen antaminen	Hyvän vuorovaikutuksen kulttuuri	
"buustaaminen; osasit jo noin hyvin"			
"sitte kehuaan onnistumisista"			
" Sitte, sitä liikennevalojen näyttämistä"			
"paljon kannustamista"			
"katotaan, missä se on hyvä"			

Taulukko 1. Esimerkki aineiston pelkistämisestä

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Vertaissuhteet

Haastattelemamme varhaiskasvatuksen opettajat kuvailivat tällä hetkellä ryhmässään olevia vertaissuhteita. Tulosten raportoinnin sujumuuden vuoksi annoimme haastatelluille keksityt nimet. Haastatteluissa ilmeni, että ryhmät ovat hyvin moninaisia ja niissä esiintyy paljon erilaisia tuen tarpeita liittyen lapsiin ja heidän keskinäisiin suhteisiinsa. Paljon haasteita koettiin olevan sosiaalisissa suhteissa. Yksi haastateltava kuvasi ryhmässään olevan arkoja lapsia, jotka vielä opettelevat vertaisryhmän jäsenenä oloa. Tässä ryhmässä he hakeutuvat tietoisesti sellaisiin paikkoihin, missä otetaan kontaktia toisiin lapsiin ja samalla harjoitellaan toisen kohtaamista. Yksi haastatteluun vastanneista kertoi heidän ryhmässään olevan lapsia, joilla on vaikeuksia päästä ryhmään ja sen seurauksena he jäävät syrjään. Ryhmässä näkyy myös lasten kielteinen tapa tulla ryhmään. Varhaiskasvatuksenopettajat kuvailivat suhteita näin:

...että meillä on tänä vuonna sellanen ryhmä, että siellä on myös aika arkoja lapsia..jotka vielä opettelee sitä. (Leenu)

Meidän vertaissuhteet on niitä, joilla on sitte vaikeuksia päästä ryhmään, ne on ollu nyt niitä syrjäytyviä. Sitte on niitä, jotka yrittää vähän kielteisemminki tavoin tulla sitte siihen ryhmään. (Fiinu)

Ryhmiin moninaisuuteen vaikuttaa myös lasten iät, tuen tarpeet ja kehityksen taso. Lapset ovat useimmiten luonnostaan sellaisia, että he haluavat hakeutua muiden lasten seuraan ja nauttivat vertaisryhmässä olosta. Toisessa ryhmässä oli hyvin eri-ikäisiä lapsia, jolloin myös lasten eritasoiset taidot näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa. Haastattelun mukaan suurella ikäjakaumalla ei kuitenkaan ole suoranaisesti vaikutusta lasten keskinäisiin suhteisiin ja seuraa voi löytää eri-ikäisestäkin lapsesta. Toisessa ryhmässä taas kaikki muut lapset olivat yhtä nelivuotiaista lukuun ottamatta viisivuotiaita ja se koettiin harvinaiseksi ryhmäksi. Lasten luonteenpiirteet, se että ryhmässä on paljon voimakastahtoisia lapsia, koettiin vaikuttavaksi tekijäksi.

Meijän ryhmässä nuorimmat on kaks ja vanhimmat täyttää kohtas kuus...ne löytää kavereita, ne pystyy leikkii kenen kanssa vaan. Hyvin toimii ja jokaiselle on jokin omanikäinen kuitenkin, mutta sitten on on toisenkin ikäisiä, että jos ei ikäsuhteet kohtaa niin sitten joutuu joku, ei tarvi olla samanikäinen. (Liinu)

Kaikki on viisivuotiaita, yksi nelivuotias. Harvinainen ryhmä sinänsä. (Fiinu)

Varhaiskasvatusryhmien haavoittuvuus ilmeni myös vastauksissa. Lapsiryhmät ovat jaettu erilaisin perustein ja niiden sisällä on usein muodostettu pienryhmiä. Pienryhmätoiminnan ajatellaan mahdollistavan erilaisen tuen tarjoamisen jokaiselle lapselle henkilökohtaisesti. Samalla se voi tuoda haasteita tietynlaiseen verkkokiryhmään kuulumiselle. Yhdessä haastatteluvastauksessa tämä ilmenikin selkeästi sillä tavalla, että hänen pienryhmässään oli viisi tyttöä ja kaksi poikaa ja toisen pojan ollessa poissa päiväkodista toinen koki jääneensä ainoaksi pojaksi. Tämä voi lisätä lapsen yksinäisyyden ja erilaisuuden kokemusta, sekä vaatii usein aikuisen tukea löytääkseen kavereita.

Mut sitte jos on niin, että munki ryhmä oma on haavoittuvainen. 7 lasta, joista on viis tyttöä ja kaksi poikaa, jaa sitten se yksi poika on vaan kolmena päivänä viikossa ja nytki ollut kuukauden tauko, ettei tullut ollenkaan. Niin sitten tämä yks poika kokee jäävänsä ainooksi pojaksi. (Tiinu)

Lasten keskinäinen kilpailu voi joskus saada lapsen yrittämään ja ylittämään itsensä saadakseen näin onnistumisen kokemuksia, mutta se voi toimia myös vastakkaiseen suuntaan ja lisätä lapsen huonommuuden kokemusta vertaistensa keskuudessa. Yksi haastatteluun vastanneista kuvaili heidän ryhmässään olevan paljon voimakastahoisia persoonia, sekä kaikkien lasten halua olla ensimmäinen. Hyväntahtoinen kilpailu voidaan kuitenkin nähdä positiivisena asiana, siinä lapset pääsevät samalla harjoittelemaan vuorottelua ja neuvottelua. Yhden vastauksen perusteella myös eräänlainen kilpailu voi muuttua aikuisen tuella taitojen harjoitteluksi. Tutkimustulosten suuntaisesti myös Koivula (2010, 26) kertoo kilpailun olevan vertaissuhteissa olennaista, mutta Isokorpi (2004, 137), Keltikangas-Järvinen (2010, 218) ja Kulberg-Piilola (2000, 94) eivät suosi kilpailevaa kulttuuria.

Meidän ryhmässä on niinku sanoisin erittäin voimakastahtoisia persoonoita, jotka kaikki haluaa olla eka, mutta sillon ku niitä on tarpeeksi, jotka kaikki haluaa, nii nehän osaa sen todella hienosti itte pienellä tuella hoitaa, että niinku oppivat vuorottelua ja neuvottelua ja semmosia tärkeitä taitoja. (Tiinu)

Vertaissuhteisiin vaikuttaa vahvasti toisen kohtaaminen ja kohdatuksi tuleminen. Haastatteluissa tuli ilmi ryhmän muuttumattomuus, mikä mahdollistaa lasten keskinäisen tuntemisen. Lasten välisen tuttuuden ajatellaan lisäävän erilaisten vertais- ja kaverisuhteiden muodostumista. Yhdessä ryhmässä varhaiskasvattajat olivat heti ryhmän alettua päättäneet panostaa kielellisiin- ja tunneryhmiin sekä paneutua tukemaan lasten kaverisuhteita. Tuttuuden kerrotaan tukevan ryhmäytymistä ja lisäävän yhteenkuuluvuuden tunnetta. Eräässä haastattelussa varhaiskasvatuksenopettaja koki luonnossa liikkumisen ja erilaiset retket heidän ryhmän ryhmäytymisen ehdottomaksi tukipilaksi, hän kuvaili luonnon antavan siihen hyvän mahdollisuuden.

Mun omassa lapsiryhmässä on siitä onnellinen tilanne, että mejän lapsiryhmä on ollut aika muuttumaton lasten kannalta. Ne tuntee toisensa hyvin... ne löytää kavereita. (Liinu)

5.2 Aikuisen rooli vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessa

Haastatteluaineisto toi mielenkiintoisesti esiin, kuinka samoilla linjoilla pääpiirteittäin kaikki haastateltavat vastasivat aikuisen rooliin vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessa. Aikuisen rooleista muodostui kaksi näkökulmaa: Puitteiden luomiseen ja ympäristön muokkaamiseen liittyvät asiat sekä aikuisten luoma hyvä vuorovaikutuksen kulttuuri. Lähes kaikissa toistuivat samansuuntaiset ajatukset, mutta moni palasi aiheeseen eri kysymysten yhteydessä. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus, johon sisältyi myös erilaiset tunnetuokiot ja tunteiden sanoittaminen tuotiin kaikissa haastatteluissa eniten esille, samoin lasten vanhempien kohtaaminen. Näistä kertovat myös Isokorpi (2004, 127) ja Marttila kumppaneineen (2013, 121). Näihin liittyen positiivisen palautteen antaminen ja kannustaminen nousivat myös voimakkaasti esiin. Leikkitilanteissa aikuisen mukanaolo koettiin tärkeäksi. Havainnointiin perustuva lasten tuen tarve ja sitä myöden vertaissuhteisiin ja pienryhmiin sekä ympäristön muokkaamiseen kuuluvat

asiat nähtiin olennaisesti myös aikuisen mahdollisuuksiin tukea sekä vertaissuhteiden syntymistä että pysyvyyttä.

5.2.1 Laadukas vuorovaikutus

Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus nähtiin päivän eri tilanteissa avainasiaksi lasten vertaissuhteiden tukemisessa ja syntymisessä. Myös muun muassa Haapasalo ynnä muut (2018, 24) korostavat lämpimän vuorovaikutuksen merkitystä. Aikuisen vastuu sosiaalisten taitojen harjoittelemisessa muodostui keskeiseksi asiaksi. Haastateltavat kertoivat sosiaalisista taidoista tärkeimmiksi tunnetaidot, itsesäätelytaidot, itsetuntemuksen, joustavuuden, ystävällisyyden, reilouden ja empatiakyvyn. Leikkitalanteet, tunnetuokiot, ulkoilut ja esimerkiksi ruokailutilanteet antavat mahdollisuuden sosiaalisten taitojen harjoittelulle ja sitä kautta vertaissuhteiden tukemiselle.

Seuraavaksi esitellään tunnekerhot, positiivisen palautteen antaminen, aikuisen mukanaolo leikeissä sekä vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö, jotka antavat aikuiselle mahdollisuuden monimuotoisesti harjoittaa lasten sosiaalisia taitoja sekä tukea vertaissuhteita.

Tunnekerhot

Tunnetuokiot, erilaiset tunnekerhot ja tunteiden sanoittaminen tulivat kaikissa haastatteluissa keskeisesti esille. Osassa ryhmiä tunnekerhoja järjestetään säännöllisesti, kun taas yhdessä ryhmässä niitä harjoitellaan erikseen tarpeen ilmetessä. Yksi haastatelluista kertoi, että ei ole valmista pakettia, miten tunnetaito-kerhoissa toimitaan, vaan ne räätälöidään kuhunkin tilanteeseen sopiviksi lasten tarpeiden mukaan. Yksi haastatelluista toi eläinten kanssa toimimisen näkökulmaa esiin vertaissuhdetaitojen kehittämisessä.

Meillä on tosi paljon tehty töitä sen eteen, että jos yksi jää ilman, että miltä siitä tuntuu, miltä lapsesta tuntuu, kun jää yksin ja sitä myötä otettiin tunteet, että meillä on tunnekerho, missä, mitkä, että ei vaan ne jotka tarvii, vaan että ku jokku tarvii sitä kielellistä, nii päätettiin,

että kaikki saa kaikkea vuoden aikana...jos sillä päästään sitä ryhmäytymistä. (Fiinu)

Sit meillä on niitä kaverikerhoja erilaisia, tunnekerhoja niin sanotusti, missä on tuota, käydään niinku tunteita ja sitä mietitään, että miltä toisesta tuntuu ja harjoitellaan hyvää puhetta...se on yksi tavallansa, että miten toiselle puhutaan. Ja toisista lapsista tai aikuisista, ett harjoitellaan pyytään kauniisti tai semmosia, koska se on mun mielestä varhaiskasvatuksen tärkein tehtävä, mää ajattelisin sen niin. (Tiinu)

Mää aattelin myös, että tärkeä asia on eläinten kanssa toimiminen, niin että ku meillä päiväkodissa on eläimiä, niin eläinten kautta on hyvä harjoitella sellasia empatiataitoja ja semmosta niinku hellää hoivaa ja sitä onnistumista myös, et sellaset lapset, kellä saattaa olla kaverin kanssa hankalaa...(Liinu)

Positiivinen palaute

Varhaiskasvatuksen opettajat totesivat, että lapsen kannustaminen, positiivisen palautteen antaminen, kehuminen ja ”buustaaminen” auttavat lasta toimimaan vertaissuhteissa positiiviseen suuntaan. Aikuisen läsnäolo ja tilanteiden sanoittaminen tuli kaikkien haastateltavien vastauksissa selkeästi esiin. Myös Saukkola ja Laane (2018, 55) sekä Tahkokallio (2018, 278) kertoivat positiivisen palautteen merkityksestä. Eräässä haastattelussa nousi tärkeäksi myös se, että jos lapsi on syrjäänvetäytyvä ja toisten mielestä ”syypää” kaikkeen, niin aikuisella on mahdollisuus ottaa tällaisen lapsen vahvuudet huomioon ja aloittaa sellainen toiminta, jossa lapsi saa näyttää kykyjään ja positiivisempaa puoltaan muillekin.

Minä oon huomannut vahvuudet, mikä on hyvää, havainnoin, miettinyt semmosta toimintaa, missä se on hyvä, niin ne toisetkin saa ”ahaa”-elämyksen, että aijaa, se ei ookaan aina...jos se on hyvä vaikka puutöissä, tehään sitä, se saa semmosta positiivista...ja sit se saa niinku loistaa...ja tunteista keskustellaan ja käydäänki toisella tavalla. Että mä etin sen, että saan sen jalustalle, että ne muutkin huomaa...(Fiinu)

No siinä tämä minun rakas aihe, huomaa hyvä, niin siinä on nimenomaa se kiva kaveri-juttu, missä...huomaa hyvä on ihan tämä positiiviseen psykologiaan perustuva kokonaan oleva tavallansa aikuisen ajattelutapa, että halutaan nähdä se lapsessa oleva hyvä ja myös sanottaa se, tuoda se lapselle tietoon ja harjoitella sitä koko ryhmän kesken. Että niinku siinä nimenomaa harjoitellaan...(Tiinu)

Ja ehkä mä aattelin, että noissa vertaissuhteissa ja sosiaalisissa taidoissa kaikki lähtee siitä, että miten se lapsi näkee itsensä, että miten sen saa buustattua siihen, et se ei ajattele olevansa ilkeä tai paha, pahis, että sille sais sellasen olon, että se on kiva kaveri, nii sillohan sen on helpompi olla kiva kaveri, ett sitä itsetuntoo ja sellasta hyväksymistä...(Liinu)

Aikuinen mukana leikeissä

Leikki on keskeinen asia lapsen elämässä. Aikuisen rooli lasten leikeissä vertaissuhteiden syntyemisessä ja tukemisessa nähtiin tärkeänä. Aikuinen osallistuu erilaisin painotuksin sekä lasten erilaisten tuen tarpeiden mukaisesti leikkiin. Lasten kahdenkeskisen leikin tukemistakin pidettiin hyvänä asiana. Leikin merkityksestä kerrottiin myös muun muassa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 39). Varsinkin yksin viihtyvän lapsen ohjaaminen ryhmään ja kaverisuhteisiin voi viedä joskus useampia viikkoja. Sen vuoksi lapsen tunteminen sekä aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus koettiin erityisen tärkeäksi.

No siinäki tää havainnointi, lapsen tuntemus on mun mielestä, aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on hirveen tärkeätä kaikessa. Että se lapsen ymmärtäminen, haluaako olla yksin...eihän sekään oo väärin, että sä oot, mutta pitemmän päälle, jos sää aina haluat olla yksin, kyllä se sosiaalisiin ja tunnevaikeuksiin johtaa. (Fiinu)

Pidetään sitä tosi tärkeänä, et sitä pitää vaalia (vertaissuhteita), et musta sitä ei voida jättää niiden lasten oman onnen nojaan, et aikuisen pitää vaikuttaa siihen, mut siihen lasten vertaissuhteisiin vaikuttaminen ei oo ihan helppoo. Et siihen parhaiten, mä oon kokenut, et siihen pystyy vaikuttaa, kun menee mukaan leikkiin, leikin sisältä. (Leenu)

Niin, ku mä en oo leikkijä, mutta mä oon tavallansa sen leikin alkuunsaattaja. Et siinä oon valmis tekeen paljon töitä, että leikki lähtee sujuun ja oon siinä tukemassa. Ja sitte just tavallansa seki, että tuemme juuri isossa ryhmässäki siinä, että tavallansa pitää, aina ei oo pakko ottaa jotakin mukaan leikkiin, et jos kahdella lapsella vaikka on oikein hyvä leikki, nii mun mielestä on ok, että ne saa leikkiä sitä... (Tiinu)

...jos lapsella on, voi olla niitä kielellisiä ongelmia tai mitä tahansa, nii musta se työ on niin helpompaa mennä sieltä leikin kautta, niin et itse leikkii mukana...ja metsässä, voi siis sisälläki leikkiä ja siihen yleensä tarvitaan niinku rauha, ettei itseasiassa oo niin kauheesti väliä sillä lapsimäärälläkään siinä leikissä, et monesti ku aikuinen me-

nee mukaan leikkiin, nii ne lapset tulee kaikki siihen mukaan leikkiin...siis se on niin kivaa...Mut kyllähän se leikki on niinku lapselle se luontaisin tapa oppia asioita. Mitä isommat haasteet lapsella, se leikki on kaikkein tehokkain. (Leenu)

Yhteistyö vanhempien kanssa

Varhaiskasvattajat näkivät myös vanhempien kanssa käytävien keskustelujen avulla pystyvänsä tukemaan lasten vertaissuhteita. Päivittäiset keskustelut vanhempien kanssa, vanhempainillat sekä muu yhdistävä toiminta auttavat vertaissuhteiden luomisessa ja tukemisessa. Varsinkin silloin, kun lapsella on haasteita vertaissuhdetaidoissa, haastateltavat näkivät tarpeelliseksi puheeksi oton, ja sen että asiat osattiin tuoda esiin positiivisuuden ja empaattisen kohtaamisen kautta.

Ihan päivittäisissä keskusteluissa; kun on tarpeeks juteltu niistä hyvistä onnistumisista, nii sitte on helpompi ottaa niitä, ku ei ookaan mennyt jokin asia ihan oikein, että mun mielestä lähtökohta on, että vanhempien kanssa on jotenki toimittava ajatus, että me ollaan samalla puolella. (Liinu)

Ja kaikesta tärkeintä siinä on ihan toi päivittäinen keskustelu. et kyllähän, vaikka varhaiskasvatuskeskusteluissa näistä asioista puhutaan, mutta en mää kyllä sinne säästä mitään semmosta pommia, että kyl mää aattelen, että oikeasti niitten vanhempien pitäs tietää asiat...Mut aina ensin se positiivinen, pieniä ihmisiä vielä. (Leenu)

Mutta se, että mikä on se olennainen osuus, mitä me kerrotaan vanhemmille, et se on ihan sama, mitä se on nyt täällä tehny, vaan että kenen kanssa se on leikkinyt ja kuinka leikit on sujunut ja ihan semmosia ku konkreettisia arjen asioita yritetään kertoa siinä...pyritään todella siihen avoimeen vuorovaikutukseen vanhempien kanssa, koska sitäki kautta myös vanhempi ja lapsi oppii puhumaan asioista ja myöski sitte taas, että lapsi näkee, että toi osaa puhua mun äitin tai isän kanssa. (Tiinu)

5.2.2 Puitteet ja ympäristön muokkaus

Havainnointiin perustuva pienryhmien muodostaminen, ympäristön muokkaaminen leikkeihin houkutteleviksi, päivärytitys sekä tilojen vuorottelu nousivat toiseksi keskeiseksi teemaksi varhaiskasvattajien mahdollisuuksissa tukea lasten

vertaissuhteiden syntymistä ja pysyvyyttä. Yksi haastatelluista kertoi, että on tärkeää huomioida ympäristön ja tilojen järjestäminen niin, että pienryhmien leikit onnistuisivat hyvin ja lapset pääsisivät sitä kautta vuorovaikutukseen toisten kanssa. Yksi haastatelluista korosti metsäympäristön ryhmäyttävää vaikutusta ja sen myötä aikuisen mahdollisuuksia tukea vertaissuhteita.

Mä aattelin, että aika paljonkin me pystytään aikuisena tekemään. Pienryhmävalinnat ensinnäkin ja pienryhmien muodostaminen on aika tärkeää, että tekeekö sen vaan iän vaiko sukunimen alkukirjaimen perusteella, vai kattooiko, kenelle on hyötyä, kuka leikkii kenenki kanssa, mikä on hyvä kenellekin oppimisen kannalta ja kaverisuhteitten kannalta. (Liinu)

Ja sitte sillä päivärytmillä, päivärytmittämällä, että selkeästi toinen pienryhmä, sillä on erilaista toimintaa. (Fiinu)

Me tosi paljon tiimissä keskustellaan lasten vertaissuhteista, eli me kyllä kiinnitetään siihen työssä huomioo ja sitten saatetaan tehdä semmosii poikkeuksia ohjelmaan sen mukaan, et nyt huomataan, et kaks lasta on lähtenyt leikkiin keskenään ja koetaan, et toinen on vaikka arka lapsi, joka ei yleensä leiki, tai sit huomataan, et on jokin tosi hyvä yhteys niiden lasten välillä, niin me saatetaan muuttaa päivän ohjelmaa semmosenkin perusteella, esimerkiksi pienryhmien välillä. (Leenu)

Ja sitten pienryhmäjako on nimenomaan, vähän tehdä niin, että se mahdollistaa kaverisuhteita. Ja käytännössä, kun pienryhmässä on kaikki lapset paikalla, niin se toimii erittäin hyvin. (Tiinu)

Haastatteluvastausten mukaan aikuisen tekemät havainnoinnit ja niiden perusteella tehtävät muutokset ovat tärkeitä tekoja lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Myös aikuisen oma toiminta ja esimerkki nousi keskusteluissa esiin. Kaikissa vastauksissa ilmeni, että jokainen haastattelemamme varhaiskasvatuksen opettaja halusi olla lapselle esimerkillinen aikuinen, joka pyrkii omalla toiminnallaan tukemaan jokaista lasta kokonaisvaltaisesti vertaissuhteissa ja niiden syntymisessä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä oli, millaisia vertaissuhteet ovat. Vastauksista ilmeni, että vertaissuhteita on monenlaisia. Ryhmät ovat moninaisia ja lasten välisissä suhteissa on monenlaista tuen tarvetta. Ryhmissä oli muun muassa arkoja, voimakastahtoisia, vetäytyviä ja sopeutuvia lapsia, jotka vielä opettelevat ryhmässä olemista. Varhaiskasvatussuunnitelman (2018, 19) mukaan päiväkohteissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmät ovat pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa otetaan huomioon henkilöstön mitoitus ja ryhmien enimmäiskokoon liittyvät säännökset.

Varhaiskasvatuksen opettajat kuvailivat vertaissuhteita etupäässä kertomalla ryhmän sukupuoli- ja ikäjakaumasta sekä kertomalla lasten tuen tarpeista. Kehityspsykologisesti määriteltynä vertaisilla ja vertaisryhmällä tarkoitetaan lapsen kanssa saman ikäisten tai kehitykseltään samalla tasolla olevien lasten ryhmää (Repo 2015, 122; Ladd 2005). Tuloksista ilmeni, että yhdessä ryhmässä oli hyvin eri-ikäisiä lapsia, jolloin myös lasten eritasoiset taidot näkyvät varhaiskasvatuksen arjessa. Haastateltavan mukaan suurella ikäjakaumalla ei kuitenkaan ollut suurta vaikutusta vertaissuhteisiin, koska lapselle löytyy myös ikäistensä seuraa. Myös viisivuotiaiden ryhmässä koettiin olevan paljon haasteita, mikä korostaa aikuisen vastuuta vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessa.

Vertaisryhmässä lapsi saa kokemuksia erilaisista tunteista, harjoittelee erilaisia sosiaalisen käyttäytymisen muotoja ja sosiaalisia taitoja, kehittää luovuuttaan, harjoittelee erilaisia rooleja ja ongelmanratkaisuvalmiuksia sekä kehittyy kielellisesti. Ryhmässä vertaiset tukevat lapsen kokonaispersoonallisuuden kehitystä ja tuottavat lapselle oman identiteetin, minäkuvan ja itsearvostuksen muodostamisen aineksia. (Marjanen ym. 2013, 104; Ladd 2005.) Haastateltavat myös kuvasivat, että ryhmissä harjoitellaan sosiaalisia taitoja ja valmiuksia kohtaamaan toiset kunnioittavasti. Lasten välinen tuttuus ja muuttumaton ryhmä edesauttavat

myös varhaiskasvattajien mukaan lasten sosiaalisten taitojen oppimista. Metsäryhmän yhteen hitsautuvat lapset saavat erityisesti osallisuuden ja yhdessä toimimisen sekä ryhmän me-hengen myötä onnistumisen kokemuksia.

Toisessa tutkimuskysymyksessä etsittiin vastausta aikuisen rooliin lasten vertaissuhteiden tukijana. Vastauksista nousi kaksi teemaa: laadukas vuorovaikutus ja puitteiden järjestäminen vuorovaikutukseen houkuttelevaksi. Tutkimus osoitti, että aikuisten luoma hyvä vuorovaikutuksen kulttuuri edistää varhaiskasvatuksen opettajien mielestä lasten osallisuutta ja vertaissuhdetaitojen hioutumista. Kannisen ja Sigfridsin (2012, 59) mukaan myös useat tutkijat korostavat, että lapsi tarvitsee aikuisen säätelevää vuorovaikutusta pystyäkseen säätelemään omaa stressitasoaan. Leikkitilanteet, tunnetuokiot, ruokailutilanteet ja ulkoilu nähtiin sopiviksi tilanteiksi sosiaalisten taitojen harjoittelemisessa.

Tunteista puhuminen ja erityisesti tunnekerhot nousivat tutkimuksen mukaan keskeisiksi keinoiksi tukea lasten vertaissuhteita. Tia Isokorpi (2004) painottaa aikuisen roolia tunteiden tunnistamisessa, sillä tunteiden esiin saamiseksi lapsi tarvitsee opetteluja, tukea ja esimerkkejä. Tunteiden tunnistaminen ja hallinnan oppiminen on lapsen tulevan elämän kannalta jopa tärkeämpää kuin tiedollinen oppiminen ja tiedon hankkiminen, koska uusien asioiden tehokas oppiminen vaatii toimivaa tunnepohjaa. (Isokorpi 2004, 127.)

Tutkimus osoitti, että varhaiskasvattajat käyttävät paljon positiivista palautetta, kannustamista, kehumista ja ”buustaamista”, mikä auttaa kohottamaan lapsen itsetuntoa ja siten edesauttaa lasten vertaissuhteiden tukemisessa. Myös aiemmat tutkimukset (Tahkokallio 2018, 278) ovat osoittaneet, että myönteinen palaute, kehuminen, kannustaminen ja rohkaisu vahvistavat lasta. Saukkola ja Laane (2018, 55) kertovat, että lapsen myönteinen huomioiminen onkin yksi toimivimmista kasvattamisen tavoista. Heidän mukaansa sitä tehdään kuitenkin liian vähän.

Varhaiskasvatuksen opettajat näkivät leikkiin osallistumisen myötä pystyvänsä tukemaan sekä lasten vertaissuhteiden syntymistä että pysymistä. Yksi kasvat-

tajista sanoi olevansa leikin alkuun saattaja. Leikki nähtiin tärkeänä väylänä vuorovaikutuksellisin keinoin tukea lasten vertaissuhteita. Yksi vastanneista koki sen tärkeimmäksi väyläksi tukea lasten vertaissuhteita ja sosiaalisia taitoja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 39) painotetaan leikkimisen mahdollisuutta, missä henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset oppivat muun muassa säätelemään tunteitaan ja huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Roosin (2016, 83) mukaan sekä hänen tutkimuksensa että aiemmat tutkimukset osoittavat, että aikuiset osallistuvat harvemmin lasten leikkeihin.

Laadukkaaseen vuorovaikutuksen kulttuuriin lukeutui myös avoimet ja luottamukselliset välit lasten vanhempiin ja lasten vertaissuhdetaidoista kertominen koettiin tärkeäksi aikuisen mahdollisuudeksi tukea lasten vertaissuhteita.

Tutkimuksen mukaan ilmeni, että toisena teemana aikuisen roolissa tukea lasten vertaissuhteita on vastuu järjestää sopivat puitteet ja muokata ympäristö leikkiin ja vertaissuhteisiin houkuttelevaksi. Marjanen ja kumppanit (2013, 121) painottavat samaa asiaa. Aikuisten johdonmukainen havainnointi ja sen myötä ympäristön muokkaaminen leikkiin houkuttelevaksi sekä lasten auttaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen toisten lasten kanssa auttaa heitä lisäämään vanhempien tietoisuutta lapsen sosiaalisesta kompetenssista ja sen edistymisestä. Siten he tukevat myös vanhempien kasvatuskyyä, kun he ottavat enemmän esille lasten sosiaaliseen toimintaan ja keskinäiseen kanssakäymiseen liittyviä asioita. Lisäksi pienryhmien muodostaminen havaintojen perusteella, päivärytitys ja ulkoilma sekä metsän hyötykäyttö edesauttavat tutkimuksen mukaan vertaissuhteiden syntymisessä ja ryhmäytymisessä.

Saamiemme tulosten perusteella teimme koosteen (kuva 2), joka selventää varhaiskasvatuksen opettajien kuvailua lasten vertaissuhteista ja aikuisen roolia vertaissuhteiden tukijana. Koosteesta käy ilmi, miten varhaiskasvatuksen opettajat kuvailivat vertaissuhteita ja aikuisen monitahoista mahdollisuutta tukea vertaissuhteita.

Tutkimuksen tulokset

Varhaiskasvatuksen opettajien kuvailua vertaissuhteista

Ryhmät ja vertaissuhteet moninaisia

- Ryhmiä, joissa paljon erilaista tuen tarvetta liittyen lasten välisiin suhteisiin
- Arkoja lapsia, jotka opettelevat ryhmän jäsenyyttä
- Lapsia, joilla on vaikeuksia päästä ryhmään
- Eri ikäisiä lapsia ryhmässä, taidoiltaan eritasoisia
- Voimakastahtoisia lapsia
- Hyvin hitsautuvia ryhmiä, me-henki
- Pysyvä ryhmä, kaverisuhteet
- Viisivuotiaiden ryhmä, jossa erilaista tuen tarvetta
- Vertaissuhteissa riitelyn opettelua ja kilpailua

Aikuisen rooli vertaissuhteiden tukijana

- Laadukas vuorovaikutus:
 - Tunnekerhot
 - Positiivinen palaute
 - Leikkiin osallistuminen
 - Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö
- Puitteet; ympäristön muokkaaminen
 - Pienryhmät
 - Leikkitilojen houkuttelevuus
 - Rauhallinen ympäristö
 - Päivärytmitys
 - Metsän ja ulkoilman hyötykäyttö

Kuva 2. Tutkimuksen tulokset

7 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen oli aika mittava ja haastava projekti alusta loppuun. Halusimme saada tietoa, millaisia lasten vertaissuhteet ovat ja millainen on aikuisen rooli vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessa. Vastausten perusteella palasimme ikään kuin lähtöasetelmiin ja näemme yhteneväisyyden asettamillamme tavoitteille ja teorialle. Keräämämme teoria tukee johdonmukaisesti sekä tutkimuksen tarkoitusta, tavoitteita että saamiamme vastauksia tutkimusongelmiin. Ja myös päinvastoin; tutkimuksen tulokset osoittavat, että olemme olleet asian ytimessä, mikä tuo vahvistettavuutta tutkimuksellemme.

Saamiemme tulosten perusteella voimme päätellä, että päiväkodin 3–5-vuotiaiden ryhmiin on luotu avoin ja laadukas vuorovaikutuksen kulttuuri, mikä antaa kasvattajille suotuisan alustan tukea lasten vertaissuhteita ja lapsille mahdollisuuden harjoitella sosiaalisia taitoja sekä saada osallisuuden kokemuksia vertaisryhmässä. Kun aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että sekä positiivista palautetta annetaan liian vähän että aikuiset osallistuvat harvemmin leikkiin, niin tutkimusamme päiväkodissa asia on toisin. Mielestämme on myös hienoa huomata, miten varhaiskasvatuksen opettajat tiedostavat puitteiden ja ympäristön järjestämisen olevan yhteydessä vertaissuhteiden tukemisen ja syntymisen mahdollisuuksiin. Laadullisen tutkimuksen yhtenä luotettavuuden kriteerinä on siirrettävyys, mikä tarkoittaa tutkimustulosten siirrettävyyttä toiseen vastaavaan kontekstiin (Eskola & Suoranta 1998, 212). Tällainen avoin, toiset huomioon ottava ja laadukas vuorovaikutuksen kulttuuri sopisi mielestämme muihinkin päiväkoteihin sekä lisäksi erilaisiin työympäristöihin. Tutkimusten mukaan suomalaisissa työyhteisöissä ollaan liian asiakeskeisiä ja kärsitään puutteellisista kommunikaatiotaidoista (Haapamäki 2006).

Laadullisen tutkimuksemme luotettavuutta tuomme esiin lisäksi muun muassa sillä, että selostimme yksityiskohtaisesti tutkimuksen toteuttamisen ja jokainen vaihe tehtiin totuudenmukaisesti. Päätimme litteroida koko haastattelumateriaalin, jotta molemmilla on yhtäläinen otos haastattelusta, koska meistä vain toinen suoritti haastattelut ja litteroinnit. Hirsijärven ynnä muiden (2007, 217) mukaan

litterointi voidaan tehdä koko kerätystä aineistosta tai valikoiden, esimerkiksi teema-alueiden mukaan. On tavallisempaa litteroida aineisto kuin tehdä päätelmät suoraan nauhoista. Lisäksi Hirsijärvi ynnä muut (2007, 224) kuvaavat, että tutkija, tutkittava ja tutkimuselosteen lukija tulkitsevat tutkimusta omalla tavallaan ja asioista voi syntyä tulkintaerimielisyyksiä. Tämän vuoksi otimme kaikilta haastateltavilta tasapuolisesti suoria lainauksia, jotta päättelemämme vastausten luotettavuus olisi läpinäkyvää. Lisäksi teimme molemmat tahoillamme analyysiä ja saimme yhtäläiset vastaukset tutkimuksellemme, mikä on osoitus sisäisestä reliaaabeliudesta eli yksimielisyydestä (Soininen 1995, 125).

Tutkimuksen eettisyys lähtee mielestämme jo tutkimusaiheen valinnasta, koska koemme tulevana varhaiskasvatuksen opettajina olevamme vastuussa siitä, että mahdollisimman moni lapsi saisi jo varhaiskasvatuksessa hyviä vertaissuhdekemuksia ja oppisi vuorovaikutustaitoja. Kannisen ja Sigfridin (2012, 64) mukaan lapsi, joka ei ole päässyt ryhmänsä hyväksytyksi jäseneksi päiväkodissa, on vaarassa jäädä sen ulkopuolelle myöhemminkin. Tällöin lapsen on melkein mahdotonta auttaa itseään katkaisemaan negatiivista kehää, siihen tarvitaan aina aikuista. Eettinen pohdinta kulki koko opinnäytetyöprojektin ajan mukana. Annoimme mm. haastatteluun osallistujille etukäteen tutustuttavaksi tutkimuksen aiheen ja alustavat kysymykset, koska muun muassa Tuomen ja Sarajärven (2009, 73) mukaan on eettisesti perusteltua kertoa etukäteen osallistujille, mitä aihetta haastattelu koskee. Se tuottaa monesti myös onnistuneen lopputuloksen. Itse tutkimusmenetelmän etuna on se, että siinä on mahdollisuus oikaista väärinkäsityksiä ja selventää sanamuotoja. Sitä haastattelija olisi voinut enemmän hyödyntää, vaikka suurempia väärinkäsityksiä ei tullutkaan. Eettistä pohdintaa kävimme siitäkin, voimmeko nimetä haastateltavat ilman lupaa, mutta tulimme siihen tulokseen, että on inhimillisempää, että kertojilla on keksitty nimi numeron tai kirjaimen sijaan. Halusimme myös saada ripauksen huumoria tutkimuksellemme.

Olisimmeko voineet tehdä jotain toisin? Rehellisesti sanottuna olisimme. Välimatkamme maantieteellisesti on noin kaksisataa kilometriä. Parityöskentely opinnäytetyön prosessissa on johdonmukaista yhteensovittamista ja olisi ollut käytännöllisempää pitää yhteistä opiskelualustaa kirjoitelmille ja ajatuksille. Sähköpostissa ja WhatsAppissa lähetetyt kommentit, koonnit ja korjausehdotukset veivät aikaa

ja toivat väliin turhautumisen tunnetta. Päädyimme kuitenkin alustattomaan ratkaisuun, koska viimesyksyinen projektiryhmätyö tuotti ongelmia yhteisen alustan käytännöissä. Myös aiheen rajaaminen tuntui vaikeahkolta, koska koemme valitsemamme aiheen tärkeäksi ja fokusoituminen juuri päiväkodin kontekstiin tuli pitää mielessä kirjallisuutta ja tietoa hakiessamme. Millaisina vertaissuhteet näytetään muissa kasvuympäristöissä ja miten niitä voidaan tukea? Rajaamisen myötä myös vanhempien näkemykset alkuperäisestä toiveestamme huolimatta puuttuvat, mutta mahdolliset seuraavat tutkimukset voinevat valaista asiaa. Aineiston analyysiä tehtiin jo aiemmissakin vaiheissa, mutta varsinaisen analyysin aloittaminen oli hieman haastavaa, koska asumme kaukana toisistamme. Toisaalta juuri se, että päädyimme analyyseissämme yhtäläisiin tuloksiin, tuotti onnistumisen kokemusta ja toi varmuutta tutkimuksellemme. Ymmärrämme kuitenkin sen, että tutkimuksemme ei ole täydellinen, mutta tutkimustyötä tehdessämme uteliaisuutemme ja mielenkiintomme aiheeseen kasvoi entisestään ja lasten vertaissuhteiden tukeminen tulee olemaan sydämen asiana toimies-sämme tulevaisuudessa varhaiskasvatuksen opettajina.

Vertaissuhteiden tietoinen tukeminen on siis tärkeää. Kehittämisajatuksesi nostamme seuraavaksi lasten ajatukset ja haastattelut heidän kaverisuhteistaan. Kun lapset on haastateltu, vertaissuhteita voidaan tarkastella sosiometrisen mittaamisen, sosiogrammin (liite 3) avulla. Mittaaminen tulisi tehdä säännöllisesti vähintään kaksi kertaa vuodessa yhdistämällä lapsilta kysymällä saatua tietoa havainnointiin.

Kehittämisajatuksena nousi mieleemme myös metsän ja ulkoilman hyötykäyttö muihinkin ryhmiin ja ehkä yleisemminkin päiväkoteihin. Metsäryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kuvaus metsäympäristön vaikutuksesta lasten ryhmäytymiseen, yhteen hitsautumiseen ja osallisuuden kokemuksiin oli yllättävä. Metsien ja luonnon terveysvaikutuksista ihmiselle -tutkimuksia on tehty aiemmin, mutta olisi mielenkiintoista tietää esimerkiksi verrokkiryhmiä tutkimalla, onko metsäryhmän lapsilla paremmat vertaissuhde- ja onnistumisen kokemukset verrattuna tavalliseen päiväkotiryhmään. Toki päiväkodin metsäryhmä viettää osan päiväajasta päiväkodilla ja muut ryhmät tekevät myös hetkellisiä metsäretkiä. Toinen mielenkiintoinen näkökulma tuli lapsen empatiataitojen esiin saamiseksi eläinystävien

avulla, jos lapsella on vaikeuksia osoittaa tunteitaan hyväksyttävästi. Tällaisten lasten kohdalla päiväkodeissa, joissa ei ole eläimiä, voisi eläinvierailut olla paikallaan tai aikuinen voisi esimerkiksi lemmikkiaiheisen saduttamisen avulla nähdä, tuleeko lapsen sadussa esiin empaattista kerrontaa.

Yhteenvetona koko opinnäytetyöprojektistä jäi positiivinen ja opettavainen kokemus itsellemme. Opimme paljon uutta, saimme tilaisuuden kasvattaa kärsivällisyyttä sekä käyttää luovuutta ja saimme keräämästämme teoriasta sekä aiemmista tutkimuksista vahvistusta siihen, että aikuisen luoma tuki on todella avainasemassa lasten vertaissuhteiden kiemuroissa ja elämän alkutaipaleella. Uskomme, että myös tutkimukseen osallistuneet henkilöt saivat lisää ajattelemisen aihetta ja tulevat vastaisuudessaakin panostamaan lasten vertaissuhteisiin positiivisuuden ja empaattisen ymmärryksen avulla. Lopuksi kiitämme sekä päiväkodin johtoa että tutkimukseen osallistuneita varhaiskasvatuksen opettajia joustavasta ja sydämellisestä yhteistyöstä.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Erwin, P. 1998. Friendship in Childhood and Adolence. Devon: Florencetype Ltd. Stoodleigh.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Haapamäki, A. 2016. Tiimityö hyvinvoinnin tukena terveystalalla. Kirjallisuuskatsaus. Opinnäytetyö. Sosiaali-, terveys-, ja liikunta-ala. Hoitotyön tutkinto-ohjelma. Luettu 11.12.2019.

Haapsalo, T. Kirkkopelto, K. & Repo, L. 2018. Mun ja Sun juttu. Helsinki: Preme-dia.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hujala, E. & Turja, L. (toim.) 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Isokorpi, T. 2004. Tunneoppia – parempaan vuorovaikutukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Yliopistopaino.

Kananen, J. 2008. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.

- Koivula, M. 2010. Lasten yhteisöllisyys ja yhteisöllinen oppiminen päiväkodissa. Väitöskirja. Luettu 10.10.2019. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) 2018. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy.
- Kronqvist, E-L & Kumpulainen, K. 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt. 1. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Kullberg-Piilola, T. 2000. Tunnerehellisyys voimavarana. Teoksessa Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2000. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Köngäs, M. 2019. Tunneäly varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Marjamäki, E., Kosonen, S., Törrönen, S. & Hannukkala, M. 2016. Lapsen mieli. Mielenterveyshaittoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Juvenes Print – Suomen yliopistopaino.
- Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 2013. (toim.) Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Meadows, S. 2010. The Child as Social Person. 27 Church Road, Hove, East Sussex BN3 2FA: Routledge.
- Mäkelä, J. 2014. Perheestä, lapsuudesta ja palveluista. Video. <https://www.youtube.com/watch?v=yhrNvxX55WI>
- Nivala, E. & Ryyänen, S. 2013. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja. (2013, 26–27.)
- Plummer, D.M. 2008. Social Skills Games for Children. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Roos, P. 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.
- Saukkola, K. & Laane, T. Näe sydämellä. Luo arvostava yhteys lapseen. Kerava: Painojussit Oy.
- Soininen, M. 1995. Tieteellisen tutkimuksen perusteet. Turku: Painosalama Oy.
- Strandell, H. 1995. Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Tahkokallio, K. 2018. Uskalla olla lapsellesi aikuinen. Kuinka kasvatat lapsistasi onnellisia ja tasapainoisia. Painettu EU:ssa. Livonia Print. 2018. Minerva Kustannus Oy.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet. 2018:3a. Helsinki 2019: PunaMusta Oy.

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje varhaiskasvatuksen opettajille

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Sosionomikoulutus

17.10.2019

Tervehdys varhaiskasvatuksen opettaja!

Opiskelemme Tampereen ammattikorkeakoulussa varhaiskasvatuksen opettajiksi ja teemme opinnäytetyön aiheesta: Lasten vertaissuhteiden tukeminen päiväkodissa. Tutkimuksessa selvitämme millaisia yli kolmivuotiaiden lasten vertaissuhteet ovat päiväkodissa, miten varhaiskasvatuksen opettajat kuvailevat vertaissuhteita ja mikä on aikuisen rooli lasten vertaissuhteiden syntymisessä ja tukemisessä. Opinnäytetyössämme mielenkiintomme on myös siinä, miten vertaissuhteet vaikuttavat lapsen nykyiseen elämänvaiheeseen. Osallistumalla tutkimukseen annatte arvokasta tietoa kyseisestä aiheesta.

Varhaiskasvatuksen opettajien osuus toteutetaan haastattelemalla. Haastattelun tulisi varata aikaa noin 45 minuuttia ja haastattelut toteutamme joulukuun aikana päiväkodin tiloissa. Antamianne tietoja käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti. Tulokset julkaistaan niin, että vastaukset eivät ole yhdistettävissä yksittäiseen haastateltavaan. Tutkimustulosten avulla voidaan mahdollisesti saada lisättyä kasvattajien tietoisuutta lasten vertaissuhteiden tukemisen hyödyistä ja lisätä tietoisuutta asian tärkeydestä. Opinnäytetyömme ohjaajana toimii Piia Roos.

Kerrotteko kiinnostuksenne osallistua tutkimukseen Raijalle tai Jennille.

Yhteistyöterveisin

Raija P.

Jenni P.

Liite 2. Alustava haastattelurunko varhaiskasvatuksen opettajille

Tausta

Ammatillinen taustasi (koulutus, työkokemus, nykyinen työtehtävä tms.)

Varsinainen aihe

Miten kuvailisit ryhmäsi lasten vertaissuhteita?

Miten tuet aikuisena lasten vertaissuhteiden syntymistä ja pysyvyyttä?

Miten varhaiskasvatusryhmässäsi toteutuu se, että kukaan ei jää yksin?

Miten kasvattajana tuet lapsen sosiaalisten taitojen oppimista?

Millaisia taitoja mielestäsi lapsella on hyvä olla, jotta ystävyys- ja vertaissuhteiden luominen on mahdollista/helpottuu?

Yhteistyö vanhempien kanssa

Miten tiedotat vanhempia lapsen hyvistä sosiaalisista taidoista?

Jos lapsella on haasteita vertaisryhmässä, miten lähestyt lapsen vanhempia asiassa?

Mahdollisia haastatteluajoja:

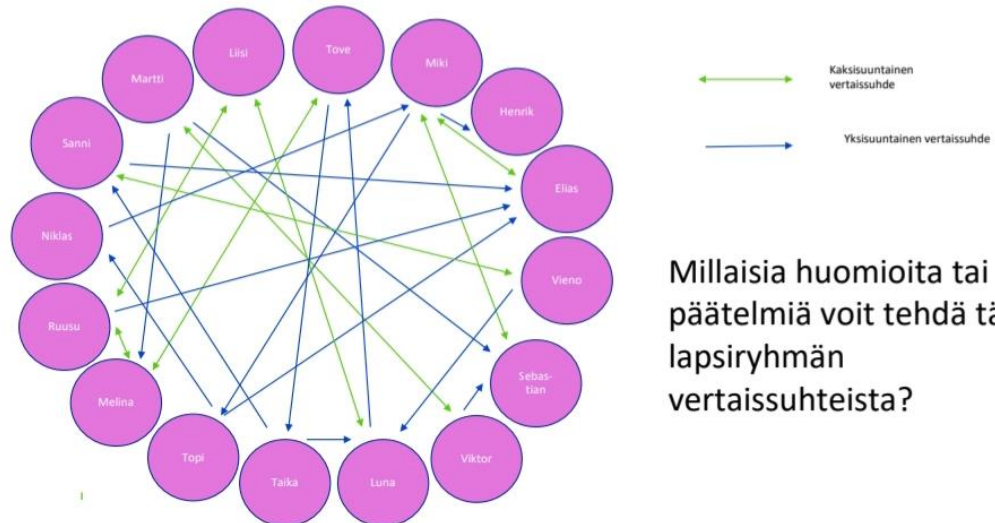
Viikot 1 ja 2

2.1.20-10.1.20

Voit valita ajan

Liite 3. Esimerkki sosiogrammista

Vertaissuhteiden systemaattinen tarkastelu, esimerkki sosiogrammista

Millaisia huomioita tai päätelmiä voit tehdä tämän lapsiryhmän vertaissuhteista?

Opetushallitus. Tast. Hyvät käytännöt.